

Lacjalkan Leimo

N:o 11-12 2015 7€

Joulurauhaa

SISÄLTÖ

Sari Heimonen ja Ritva Rajander-Juusti: Tutkimus paljastaa, kuka oli kuuluista Vaasilla Kieleväinen Vuonnisesta	176
Aila-Liisa Laurila: Latvajärven kylä oli Ahosten, Kahujen, Perttusten, tietäjien ja runonlaulajien kotipaikka	180
Sari Heimonen: Perimätietoa ja arkistolähteitä vertailemalla voi huomata, että kaikki tieto ei ole aina virheetöntä	184
Lotte Tarkka: Esitelmä Kalevalan vienankarjalaisen käännöksen julkistamisen Studia Generalia -seminaarissa Petroskoissa	186
Eeva-Kaisa Linna: Vienalaisjuurinen amerikkalainen Charles Umberger kertoo sukunsa tarinan	190
Huoti Koski: Joulutarina, joka julkaistiin ensimmäisen kerran Karjalan Heimo -lehden joulunumerossa vuonna 1957	193
Unto Martikainen: Syyskuussa tuonilmaisiin siirtynyt arkkitehti Juha Lankinen oli syntynyt Viipurissa	196
Aila-Liisa Laurila: Venäjän kirjallisuus ja lukemattomat Venäjään liittyneet keskustelut täyttivät Helsingin Messukeskuksen	200
Aila-Liisa Laurila: Tampereella pidetty Sugrifest oli yksi Sukukansapäivien monista tilaisuuksista	202
Laukunkantajat: Eeva-Kaisa Linna ja Eila Stepanova keskustelevat yhteisestä karjalaisuudestaan	207

Karjalan Heimo

Karjalan Sivistysseura ry:n
jäsenlehti ja äänenkannattaja

– Kieltä ja kulttuuria vuodesta 1906 –

Seura perustettiin vuonna 1906 nimellä Wienan Karjalaisten Liitto. Vuonna 1917 seuran nimeksi tuli Karjalan Sivistysseura ry. Seuran tarkoituksena on itä- ja rajakarjalaisen kielen ja kulttuurin vaaliminen sekä sivistystyön tekeminen. Seura pyrkii ylläpitämään karjalaista perinnettä ja heimohenkeä sekä lujittamaan karjalaista itsetuntoa.

Karjalan Sivistysseura ry:n jäseneksi pääsee jokainen hyvämaineinen kansalainen. Jäsenmaksuun sisältyy *Karjalan Heimo* -lehti. Tervetuloa jäseneksi, lehden tilaajaksi ja lukijaksi sekä karjalais-kalevalaisen kulttuurin harrastajaksi.

Lisätietoja seuran toiminnasta www.karjalansivistysseura.fi

Kannen kuva:

Kuvittaja ja postikorttitaiteilija
Rudolf Koivun teos
Tonttu kattojen yllä.
Pukstaavi, Suomen kirja-
instituutin säätiö

Tarjoa juttua lehteen

Karjalan Heimossa julkaistaan toimituksen harkinnan mukaan myös lukijoiden kirjoituksia sekä karjalais-yhdistysten ja sukuseurojen tapahtumailmoituksia.

Karjalan Heimon aikataulua vuonna 2016

Lehden nro	Aineisto valmis	Jakeluviikko
1-2	06.02.	9
3-4	16.04.	19
5-6	04.06.	26
7-8	06.08.	35
9-10	24.09.	42
11-12	12.11.	49

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Karjalan Heimo

Vuonna 1906 ilmestyi lehden ensimmäinen näyttenumero nimellä Karjalaisten Pakinoita

Toimitus

Päätoimittaja Aila-Liisa Laurila
0400 755 907 tai 040 514 3351
paatoimittaja@karjalanheimo.fi
Lapinkaari 20 B 23, 33 180 Tampere
www.karjalanheimo.fi

Ulkoasu

Marita Salonen
Piikku-Tuotanto Oy, Tampere

Ilmestyminen

Lehti ilmestyy 6 kertaa vuodessa,
kaksoisnumeroina, 96. vuosikerta.

Ilmoitushinnat

Takakansi 490 €, sisäkannet II ja III 450 €,
1/1 s. 430 €, 1/2 s. 300 €, 1/3 s. 235 €, 1/4 s. 185 €,
1/6 s. 140 €, 1/8 s. 115 €

Ilmoitusten toimitusosoite

paatoimittaja@karjalanheimo.fi

Lehden tilaaminen ja osoitteenmuutokset

Karjalan Sivistysseura ry
Luotsikatu 9 D
00160 Helsinki
puhelin (09) 171 414
toimisto@karjalansivistysseura.fi
www.karjalansivistysseura.fi
Toimisto palvelee ti ja to klo 10-15,
heinäkuussa suljettuna.

Tilaushinta/jäsenmaksu

Lehden tilaushinta on 40 € / vuosi.
Yhdistyksen jäsenmaksu on 32 €
ja lehti sisältyy jäsenetuna jäsenmaksuun.

Pankkiyhteys

Danske Bank
IBAN: FI92 8000 1500 0617 19
BIC/SWIFT: DABAFIHH

Julkaisija

Karjalan Sivistysseura ry
Julkaisutoimikunnan puheenjohtaja
Senni Timonen
www.karjalansivistysseura.fi

Painopaikka

Libris Oy

Oikeudet muutoksiin pidätetään.

ISSN 0449-8828

Helsingissä 15. marraskuuta 2015

Pakolaisten vuosi

Naapurustooni on muuttanut pakolaisia Irakista. Heitä on niin paljon, että en ole oppinut tuntemaan yksittäisten ihmisten kasvoja. Ainoastaan yksi perhe kiinnittää huomioni. Siihen kuuluu äiti, isä ja kaksi lasta. Pienin istuu rattaissa ja esikoinen kävelee jo omin jaloin. ”Voi raukkasia”, sanoo vanha äitini, joka on joutunut jättämään kotinsa teini-ikäisenä. Minun sydäntäni särki, kun isä ojensi ulkona esikoistaan kovin sanoin. Kulttuurimme ovat erilaisia.

Tänä jouluna mieleen nousevat ajatukset pakolaisuudesta. Kulunut vuosi on tuonut suuren, odottamattoman yllätyksen Suomeen. Vielä kesällä ei kukaan edes aavistanut, että vuoden lopussa maassa olisi yli 30 000 turvapaikanhakijaa. Jossakin vaiheessa arvioluku liikkui jopa 50 000:n tienoilla. Viranomaiset saivat kuitenkin virran laantumaan Haaparannan ja Tornion välillä.

Vielä kesällä täällä pohjan perukoilla ei uskottu, että pakolaisten leirit jossain kaukana etelässä rupeaisivat tyhjentymään, ja Turkin ja Euroopan Unionin välinen raja alkaisi vuotaa näin vuolaasti. Ei myöskään uskottu, että Unkari alkaisi aidata maansa rajoja ja ihmisvirrat soljusivat toista kautta etelästä kohti pohjoista.

Uskomatonta ja surullista on, että ainakin 3 000 pakolaista on hukkunut Välimereen pyrkinessään Euroopan suojiin. Rajoja on vaadittu kiinni ja Suomeen saapuneita turvapaikanhakijoita palautettavaksi takaisin lähtömaihinsa. Keskustelu on käynyt kiivaana, missä on turvallista ja missä ei. Viranomaisten työ saattaa kestää vielä kauan ennen kuin on selvillä, ketkä voivat jäädä maahan.

Sota, terroristiryhmien iskut

ja yleinen rauhattomuus ajavat pakolaiset liikkeelle. Sosiaalinen media eli internet ja kaikki sen viestintäkanavat levittävät tiedon nopeasti paikasta toiseen. Vaikeissa oloissa elävien on ollut mahdollista nähdä, että jossakin eletään paremmin.

Myös Suomesta on kantautunut Irakiin asti tietoja, joiden mukaan Suomi on kaunis maa ja sen ihmiset ystävällisiä. Onko näin?

Toivottavasti meiltä löytyy edes hiukan joulumieltä. Toivotan *Karjalan Heimon* lukijoille hyvää joulua ja onnellista uutta vuotta!

AILA-LIISA LAURILA
Päätoimittaja

Käynti Vaassila Kieleväisen kivellä kuuluu lähes jokaisen viennatkaaajan ohjelmaan Vuonnisessa.

Pitäy tietyä omat juuret

Tutkimus paljastaa: runonlaulaja ja kuuluisa tietäjä Vaassila Kieleväinen oli Vasilij Stepanov, joka syntyi noin vuonna 1774.

Vaassila Kieleväinen on kavalaisen runonlaulun eepinen hahmo, tietäjä ja laulaja. Häntä kävivät laulattamassa niin **Elias Lönnrot** vuonna 1833 kuin **J. F. Cajan** 1836 ja **M. A. Castrén** vielä 1839. Hänen ansiostaan *Kalevalan* runot saivat nykyisen järjestyksensä.

Elias Lönnrot kuvaa suurta runontaitajaa tähän tapaan: ”Mutta illalla, Ontrein (Malinen) mentyä nuottaa vetämään, menin Vaassilan (Kieleväinen) luo, joka asui kapean salmen toisella puolella. Tämä Vaassila, joka etupäässä oli perehtynyt loitsurunoihin, oli vanha ukko. Hänen muistinsa oli kuitenkin viime vuosina niin heikontunut, ettei hän enää osannut sitä, mitä ennen. Väinämöisestä ja muutamista muista mytologisista henkilöistä hän kuitenkin kertoi monta seikkaa, joita ennen en ollut tiennyt. Ja kun sattui niin, että hän oli unhottanut jonkun seikan, jonka minä ennestään tunsin, kyselin sitä häneltä tarkemmin. Silloin hän taas muisti sen, ja niin sain tietää kaikki Väinämöisen urotyöt yhdessä jaksossa, ja sen mukaan olen sitten järjestänyt Väinämöisestä runot, jotka tunnetaan.”

Vaassila Kieleväisen tietäjänäntaidoista Castrén kertoo matkakertomuksessaan, että hän sai Vuonnisessa nähdä jokseenkin täydellisen kokoelman taikomisessa

käytettäviä välineitä. Kokoelman omisti seudun kuuluisin noita, Kieleväinen, joka tutkijalle ilmaisi ”joukon erikoisia taikakeinoja omituisine taikatemppuineen ja erittäin lyhyine loitsuineen”.

Monet tutkijat Suomessa ja Karjalassa ovat yrittäneet vuosien saatossa selvittää Vuonnisen runonlaulajan ja kuuluisan tietäjän, Vaassila Kieleväisen, sukujuuria. Hänen sukujuuristaan on useita teorioita.

Vienankarjalainen sukututkimus on hyvin haastavaa ja vaatii usein tutkittavan suvun kotikylän koko asutuksen tuntemusta. Vanhoissa asiakirjoissa ei nimittäin ole useinkaan mainittuna sukunimiä. Sukunimet, usein patronymijohtoiset, tulivat säännöllisemmin asiakirjoihin noin 1800-luvun puolivälissä.

Jos ei ole tietoinen koko kylän suvuista, voi joutua harhaan – ja joskus aika pahasti. Olemme pääosin tutkineet yli kymmenen vuoden ajan omien sukukyliemme Vuonnisen ja Venehjärven sukuja. Vienalaiset kun tuppavaat olemaan kaikki tavalla tai toisella sukua keskenään. Kyläläiset ja naapurikylien asukkaat ovat avioituneet keskenään.

Onkin kirjoitettu, että parien avioitumissalve on ollut Vienassa noin 50 kilometrin säteellä. Kun järjestelmällisesti olimme keränneet tiedot sukukyliemme asujaimistosta, aloimme erottaa kokonaisuuden myös Vaassila Kieleväisen sukujuurista.

Esitämme tässä omat näkemyksemme ja löytömmme. Tutkimuksemme tueksi olemme käyttäneet alkuperäislähteitä, joita ovat veroreviisiot vuosilta 1762–1763, 1782, 1811, rippikirjat 1834–1850 sekä metrikakirjat Vaassilan elämän ajalta. Lisäksi on käytetty Suomen puolella olevia arkistolähteitä Kielo/Kieli-teorian tutkimuksessa.

Kielo/Kieli-teoria. Ensimmäinen väite, jonka haluamme oikaista on, että Vaassilan suvun sanotaan tulleen Kuusamosta ja olleen Kieli/Kielo-sukua (nimi esiintyy

myös Kiela-muodossa). **A. A. Borenius** on tallentanut aikoinaan perimätiedon, jonka mukaan suku olisi lähtöisin Kuusamosta. Sen jälkeen useat suomalaiset sukututkijat ovat toistaneet teorioita ja yleisin on, että **Juho** tai **Matti Kielon** väitetään tulleen noin 1760-luvulla Vuonniseen.

Asiakirjat Kuusamossa ja Haukiputaalla todistavat kuitenkin toisin. Matti Kielon jälkiä voi seurata Kuusamon muuttokirjasta vuodelta 1770. Hänestä sanotaan, että hän on ollut poissa, mutta palannut pian takaisin: ”den 3 april efter något tid åter-

kommit” (Kuusamon seurakuntaan muutaneiden luettelot 1730–1780, s. 282 IC:1).

On myös tiedossa, missä Matti vaimoineen kävi. Tieto löytyy syntyneiden luettelosta Haukiputaalta, sillä he saivat siellä **Lauri**-nimisen pojan. Poika syntyi 18.10.1770. Matti Kielo kuoli Kuusamossa vuonna 1786, joten hän ei ole voinut mennä Viennaan.

Juho Pekanpoika Kielosta sanotaan Kuusamossa, että hän häviää sieltä vuonna 1833, tämä vuonna 1830 syntynyt Vaassila olisi ollut vain 3-vuotias. Lönnrot

väinen 1760-luvulla. Tarkasteltaessa vuosien 1762–1763 veroreviisiota Vuonnisesta (joka on siinä mainittuna Kuittijärven nimellä) ei tuollaista Juho Kieleväistä siinä ole. Itse asiassa siinä ei ole kenellekään kirjattuna sukunimeä.

Samaisissa tutkimuksissa kerrotaan Vaassilan syntymän ajankohdaksi noin vuotta 1830. Tämä ei mitenkään voi pitää paikkaansa, sillä kun Lönnrot oli Vienassa vuonna 1833, tämä vuonna 1830 syntynyt Vaassila olisi ollut vain 3-vuotias. Lönnrot

”Artisti Anssi Kela, jonka on väitetty olleen Vaassila Kieleväisen sukua, ei todennäköisesti sittenkään ole saanut laulugeenejään Kieleväisen suvusta.”

mainitsee hänet muistiinpanoissaan tuoloin jo ”vanhaksi ukoksi”.

Tämän perusteella artisti **Anssi Kela**, jonka on väitetty olleen Vaassila Kieleväisen sukua, ei todennäköisesti sittenkään ole saanut laulugeenejään Kieleväisen suvusta.

Teoria kantaisä Sergei Jurjevistä. Dosentti **Irina Černjakova** on vuonna 1998 kuvannut teoksessaan *Mitä Lönnrot ei kertonut* oman teoriansa Vaassila Kieleväisen suvusta. Černjakovan teoria pohjaa muistitietoon, jota runonkerääjien matkakertomukset kertaavat, ja joissa Vaassilan on kerrottu olleen **Iknatan** poika.

Tämän tiedon voi hyvin olettaa tulleen kerääjille Vaassilalta itseltään, mutta sen merkitystä kyseenalaistaa se, että Vaassila mainitaan useassa kohdin muistiltaan heikentyneeksi. On täysin mahdollista, että tieto on alun perin muistettu tai myöhemmin toistettu väärin. ”Kielöväini Vaassila, Iknatan poika, oli tuo ukko, – itse asiassa suuren ikänsä vuoksi jo hämärästi tapailuva vanhus”, kirjoittaa Lönnrot. Tällaisiin muistitiedon ongelmiin törmää sukututkimuksessa usein.

Vuonnisessa oli vuoden 1782 veroreviision mukaan vain yksi Ignat-niminen talonpoika, joka oli tuolloin 35-vuotias ja naimisissa vuonnislaisen 41-vuotiaan **Akilina Fedorovan** kanssa. Tälle parille ei ole vuoden 1782 kirjaan merkitty lainkaan lapsia.

Joskus kyllä erityisesti poikalapsia piilotettiin kirjoista tai heidän ikänsä muutettiin, jotta vältettäisiin heidän joutumisensa Venäjän 25-vuotiseen sotapalvelukseen.

Juuri tämä Ignat, joka on merkitty **Sergei Jurjevin** vanhimmaks pojaksi, on johtanut ajatukset harhaan, ja Vaassila on merkitty hänen pojakseen. Černjakovan kaaviossa, joka esittää Sergei Jurjev -teorian, Ignatan syntymävuodeksi on mainittu 1746. Se täsmää suunnilleen veroreviision tietoon. Hänen pojakseen merkityn Vaassilan syntymävuodeksi väitetään vuotta 1762. Tätä tietoa vastaan sotii se, ettei Ignatalle ole merkitty lapsia veroreviisioihin vuonna 1762 eikä 1782.

Černjakova on esittänyt, että Vaassila Kieleväisen suvun kantaisä olisi Ignatan isä Sergei Jurjev. Sergeij Jurjev -niminen henkilö löytyykin vuosien 1762–1763 veroreviisiosta Vuonnisesta. Hänen sanotaan

Nykypäivän Vuonnisessa asuva Vasili Kieleväinen valmistaa ja myy tuohiesineitä.

tulleen/kirjatun Vuonnisen kylään vuonna 1753. Tämä Sergei Jurjev (joka on Vuonnisen ainoa Sergei-niminen noihin aikoihin) on kuitenkin mm. Arkangelin valtionariston ja **Rudolf Toivosen** tekemien täsmällisten kylän asujamiston tutkimusten mukaan osoitettu Vuonnisen **Lettijev**-suvun kantaisäksi.

Toki olisi myös teoriassa mahdollista, että hänen pojastaan olisi haaraunut Ignatasta alkava Kieleväinen-suku. Tätä vastaan todistaa se, ettei Ignatalle ole merkitty lapsia veroreviisioihin.

Kieleväisiä Vuonnisessa jo 1679? Filosofian tohtori, dosentti **Matti Pöllä** on esittänyt kirjassaan *Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset 1600–1800-luvulla*, että Kieleväisiä on ollut Vuonnisessa vuonna 1679. Olemme löytäneet jonkinlaisia vahvistamattomia viitteitä tähän suuntaan.

Vuoden 1678–1679 Kuolan läänin Repolan pogostan väestölaskentakirjasta, johon Pölläkin epäilemättä tässä nojautuu, löytyy Vuonnisessa **Pronka Ivanov Kelyluev** ja hänen kaksi poikaansa **Miška** ja **Simanko**, joka oli kahdeksanvuotias. Kun käytössämme ei ole toistaiseksi 1700-luvun

alkupuolen ja puolenvälin verorevisioita Vuonnisesta, emme voi täysin pitävästi todistaa, että tämä Kelyluev on Kieleväisten sukua, mutta toki vahva epäily asiasta on.

Vaassila Kieleväisen esi-isät omien tutkimustemme mukaan. Teoriamme Vaassilan esi-isistä Vienan Karjalan Vuonnisen kylässä ulottuu meidän mielestämme siellä ennen 1760-lukua asuneeseen kantaisään nimeltään **Anisim**.

Hän ei ole enää elossa vuosina 1762–1763 vaan esiintyy poikansa Stepanin patronyymissä – **Stepan Anisimov**. Stepan on syntynyt noin vuonna 1739 ja hänellä on vaimona **Evdokija Fedotova** Pistojärveltä. Hänelle merkittiin tuolloin lapsia, joista **Alekseij** oli syntynyt vuonna 1756 ja **Ivan** vuonna 1761. Samaan taloon on myös kirjattu hänen sisarensa, 20-vuotias **Agrippina Anissimova**.

Tämän Anisimin tulo Vuonniseen ei ole toistaiseksi tiedossa, eikä ole myöskään tietoa siitä, oliko hän mahdollisesti sama henkilö kuin Vuonnisen Aajuolahden **Dorofejev**- ja **Prohorov**-sukujen kantaisä **Anisim Semjoninpoika**. Tämän pojat muuttivat Vuonniseen Vuokkiniemestä 1740-luvun viimeisinä vuosina.

Vuoden 1782 veroreviisio kertoo, että Alekseij ja Iivanan lisäksi Stepanille ja Evdokijalle syntyi noin vuonna 1768 poika **Petr** sekä noin 1770 tytär **Glikerja**. Alekseijin puoliso oli vuokkiniemäläinen **Avdotja Kozmina** ja Ivanin puoliso oli vuonnislainen **Irina Kirillova**.

Vuoden 1811 veroreviisiossa huomasimme kirjurin virheitä sekä Venehjärven että Vuonnisen asujamistoon liittyen. Virheet koskivat pääosin sukulaisuussuhteita. Esimerkiksi Venehjärvellä tarkoin tutkitun **Lesosen** suvun perheessä oli lapsenlapset merkitty talon vanhanisännän pojiksi. Tämä on selkeä virhe, koska muista varhaisemmista asiakirjoista on selvinnyt asioiden oikea laita.

Samantyyppinen virhe näkyi tapahtuneen Aleksei Stepanovin kohdalla. Asiakirjassa on oikein hänen poikansa **Zahar** (syntynyt noin 1784–1788) ja **Rodion** (syntynyt noin 1794), jotka on jo todennettu vuoden 1834 ja 1850 kirjoista nimenomaan tämän Alekseijin pojiksi ja sukunimeltään Kieleväisiksi.

Alekseijin veljelle **Petrille** (syntynyt noin

Vaassila Kieleväinen asui Vuonnisessa Teppananniemen puolella. Paikka on lähes vastapäätä salmen toisella rannalla sijaitsevaa Jyrkisen termää, josta tämä maisemakuva on otettu.

1768) on merkitty lapsiksi **Jakov**, **Trofim** ja **Vasileij**. Tämä ei voi mitenkään pitää paikkaansa, sillä esimerkiksi Vasilij on syntynyt noin vuonna 1774 eikä voi millään olla vuonna 1768 syntyneen Petrin lapsi.

Teoriassa olisi mahdollista, että Trofim (syntynyt noin 1782) ja Jakov (syntynyt noin 1781) olisivat Petrin poikia, mutta tuolloin Petri olisi ollut isäksi tullessaan vasta 13–14-vuotias. Tämä tuntuu kuitenkin epätodennäköiseltä ja mielestämme he ovat kaikki Stepan Anisimovin lapsia, ja kirjurin virhe oli kirjata heidät Petrin pojiksi veljien sijaan.

Lisätietoja antavat myös 1800-luvun alkupuolen metrikkirjat. Vuonna 1820 vihitään Vuonnisessa kuolleen **Jakov Stepanovin** tytär **Maria Feodor Anufrievin** (Malinen) kanssa. Jakov (syntynyt noin 1781) mainitaan kuolleeksi 1803.

Vuonna 1823 Vuonnisessa kastetaan **Vasilij Stepanovin** poika Feodor. Tämä Feodor löytyy vuoden 1850 rippikirjasta: **Feodor Vasiljev Kelevajev** syntynyt noin 1817.

Kaste hänelle siis tapahtunut kuusi vuotta syntymän jälkeen, mikä ei ole mitenkään poikkeuksellista Vienassa. Kummina Feodorilla on mm. **Rodion Alekse-**

jev Kieleväisen vaimo **Agafia**. Rodion oli siis Feodorin serkku.

Esitämme siis, että tämä Vasilij Stepanov (syntynyt noin 1774) on itse runonlaulaja ja kuuluisa tietäjä Vaassila Kieleväinen. Tämän asian paljastaa myös se, että vuoden 1811 revisiossa on tälle Vasilij Stepanoville merkitty poika **Melenteij** (syntynyt noin 1797).

Tiedämme myös, että Vaassilan pojanpojalle Miron Kieleväiselle on merkitty nimeksi vuoden 1850 rippikirjaan **Miron Melentjev Kelevajev** (Kieleväinen). Melentei-nimi on Vuonnisessa hyvin harvinaisen tuohon aikaan eikä vuoden 1811 kirjasta löydy muita samannimisiä.

Kieleväisen suku on laaja, ja myös Vaassilalla oli ainakin kuusi lasta. On aivan mahdollista, että lapsia, erityisesti tyttäriä, oli enemmänkin, mutta tiedot ovat puutteelliset. Poikia oli ainakin **Melentei** (s. 1797), **Amos** (s. 1800), **Ivan** (s. 1818) ja **Feodor**, joka kastettiin vuonna 1823 ja kuoli vuonna 1838 (vuoden 1850 rippikirjan mukaan Feodor oli syntynyt noin vuonna 1817).

Näiden poikien lisäksi Vaassilalla oli poika **Kozma**, joka kuoli 4-vuotiaana vuon-

na 1819. Tyttäristä tunnetaan vain **Anna**, joka oli syntynyt vuonna 1810. Todennäköisesti tähän lapsikatraaseen kuului myös se Vuonnisen talonpojan Vasilij Stepanovin tyttäreksi merkitty **Maria Vasiljeva**, joka oli syntynyt noin vuonna 1800 ja vihittiin kaksikymmentä vuotta myöhemmin vuonnislaisen **Mina Mihailov Malisen** kanssa.

Vaassilalla lienee ollut kaksi vaimoa, sillä vuoden 1850 rippikirjassa mainitaan Feodor-pojan yhteydessä äitipuoli **Tatjana**, tuolloin 67–73 vuotta vanha. Ensimmäisen vaimon nimi ei ole tiedossa. Vaassila oli elossa vielä vuonna 1839. Hänen kerrotaan tuolloin olleen ”vanha ukko”. Edellä mainitun syntymävuoden mukaan laskettuna ollut kuollessaan 65-vuotias.

Vaassilan talo sijaitsi Vuonnisessa Teppananniemen puolella, jossa nykyään on Kieleväisen sukuun kuuluvan kuvanveistäjä **Martti Aihan** Vaassilan kivi-niminen teos. Paikka on lähes vastapäätä salmen toisella rannalla olevaa Jyrkisen termää, jota **Ontrei Malinen** asusti. Mutta se onkin kokonaan toisen tarinan paikka.

SARI HEIMONEN
RITVA RAJANDER-JUUSTI
vienalaisjuurisita sukututkijoita

Ahokset, Karhuset ja Perttuset ovat autioituneen kylän sukuja

Latvajärven pellot olivat avarat ja laajuudestaan tunnetut. Nykyisin maisema on metsittynyt pahasti. Kuva on otettu vuonna 1942.

Latvajärvi oli tietäjien ja runonlaulajien kylä

Ahokset ja Karhut ovat latvajärveläisiä sukuja, jotka saapuivat Vienan Karjalaan Suomen puolelta. Kolmas suku olivat Perttuset, joihin esimerkiksi runonlaulajat Arhippa ja Miihkali kuuluvat. Nykyisin Latvajärvi on metsittynyt ja vaikeakulkuisen matkan päässä aivan Suomen rajalla.

OSA 4

Muistitiedon mukaan jo vuonna 1679 Latvajärvellä tunnettu sukunimi **Kargojev** palautuu muotoon **Karhu** tai **Karhunen**. Vuonna 1839 Latvajärvellä käyneen **M. A. Castrénin** mukaan kylässä asunut Karhun suku olisi saapunut

4–6 sukupolvea aikaisemmin Hämeestä, Orivedeltä, joka on nykyisin Pirkanmaata. Saman tiedon tallensi vuonna 1886 **J. W. Juvelius**.

A. A. Boreniuksen mukaan Karhut olivat muuttaneet Oulujoen varrelta Muhokselta. Heitä oli vuonna 1872 noin kymmenessä talossa. Vuonna 1859 Latvajärven kylässä oli kaikkiaan 41 taloa.

Karhun sukua on asunut Muhoksella 1500-luvun jälkipuoliskolta lähtien, minkä

vuoksi sitä voi pitää suvun viimeisenä todennäköisimpänä lähtöalueena. On mahdollista, että suvun edustajat olisivat kertoneet Castrénille ja ehkä myös Juveliukselle kaukaisimman muistamistaan lähtöalueista, eli siis Oriveden.

Joskus 1700-luvun vaihteessa autioituneeseen Latvajärven kylään asettui uusia asukkaita vähän ennen vuotta 1754. Latvajärvi sijaitsee vain muutaman kilometrin päässä Suomen rajasta. Suomen puo-

lelta mahdollisesti toistuvia hyökkäyksiä pitkään pelänneet länsivienalaiset uskaltautuivat mitä todennäköisimmin asuttamaan Latvajärven uudelleen vasta Ruotsin murskatappioon päätyneen Pikkuvihan (1741–1743) jälkeisenä aikana.

Kylässä 1670-luvulla asuneista suvuista ainoastaan Karhuset mainitaan Latvajärven asukkaina myös 1800-luvulla. Vuoden 1718 hyökkäyksen jälkeen Latvajärven hylänneet Karhuset ilmeisesti palasivat kyläänsä vasta **Perttusten** esimerkin rohkaisemina.

Arhippa Iivananpoika Perttunen syntyi vuonna 1762 ja kuoli vuonna 1841. **Elias Lönnrot** tapasi hänet viidennellä runomatkallaan vuonna 1834.

Runonlaulamisen taito siirtyi **Arhipalta** hänen **Miihkali**-pojalleen. Miihkali Ivanov-Perttunen syntyi Valtasenvaaran Arhipan talossa noin vuonna 1815. Näistä tunnetuista miehistä ei tällä kertaa kerrota enempää.

Karhusetkin lauloivat runonkerääjille. **Varvana Karhunen** on tiettävästi laulanut taitamiaan runoja Boreniukselle. Varvana syntyi Latvajärven Hoapovaarassa eli Haapavaarassa noin vuonna 1840. Hänen puolisonsa oli **Jouhko**, jonka kanssa hänellä oli kolme poikaa ja kaksi tyttöä.

Poikien nimet olivat **Jeremie**, **Simana** ja **Iivan**. Jouhko oli syntynyt noin vuonna 1831 ja kuoli 1910-luvulla, ehkä 1918. Jouhkon isä oli **Teppana Karhu** ja hänen veljiään kutsuttiin nimillä **Suuri-Iivana** ja **Pieni-Iivana**. Lisäksi perheeseen kuului **Ustenie**-tytär.

Jouhkon kotitalossa elettiin varsin vauraasti. Heillä oli suuret pellot ja satoakin tuli hyvinä vuosina runsaasti. Siihen aikaan Latvajärvellä kaikki vilja jauhettiin käsikivillä, mikä hyvinä satovuosina kävi kovin raskaaksi ja vei paljon aikaa. Jouhko päättikin rakentaa Latvajoen Nivakosken vesimyllyn, joka tuli noin kahden kilometrin päähän hänen kotoaan. Se oli kylän ensimmäinen vesimylly.

Ongelmana oli Latvajoen vähävetisyys, minkä vuoksi mylly pyöri vain keväisin ja syksyisin. Siksi Jouhko rakensi myllynsä eteen jonkinlaisen pienen patolaitteen, joka nosti hiukan veden tasoa järvestä.

Eräs kylän mies lienee alkanut kadehtia Jouhkon vesimyllyä. Hän keksi tuuman, jolla voisi syyttää Jouhkoa myllyhankkeesta. Hän alkoi puhua kyläläisille, että Jouhkon padon takia vesi nousi järvestä ja kaikki luhtanurmet mätänevät järven rannoilla. Pato piti hänen mielestään hajottaa ja mylly tuhota, koska siitä koituu vahinkoa ko-

Latvajärven lypsäjänaiset on kuvattu 1950-luvulla kolhoosissa nimeltään Punainen isku. Kuvassa on tunnistettu ainakin Aino ja Olga Lesonen sekä Valja ja Lahja Perttunen.

Suaren Pekon talo oli näyttävä rakennus Latvajärvellä.

ko kylälle. **Voaran Iivana** ja **Myllyvaaran Huoti** ovat kertoneet, ettei järven rannoilla ollut kuin yksi surkea souturanta. Se oli vain pieni läntäre heinikkoa, josta heinä soudettiin veneellä kotiin kuivattavaksi. Eräänä sunnuntaina kävi lopulta niin, että miessakki suuntasi maitse Jouhkon myllylle ja rikkoi sen mäsäksi.

Jouhko kuoli noin vuonna 1918 ja Varvana-vaimokin eli 1910-luvun lopulle asti. Varvanasta muistetaan runo-osaamisen lisäksi, että hän hoiti hyvin talouttaan ja oli kaikin puolin hyväluontoinen ja kunnollinen ihminen.

Jouhkon veli, **Suuri-Iivana** eli **Iivana-**

Teppananpoika alias **Ivan Kargujev-Karhu** oli syntynyt noin vuonna 1836. Hänen puolisonsa **Iro** (Agafja) oli Perttusia ja syntynyt noin vuonna 1839 Latvajärvellä. Heidän lapsiaan olivat **Ivan**, **Maria**, **Pjotr**, **Artjom**, **Vasili**, **Maksim**, **Anna**, **Pjotr**, **Ok-senie** ja **Varvana**. Iro-muamo oli Miihkali Perttusen serkku.

Iivanaa kutsuttiin Suureksi Iivanaksi, vaikka hän oli huomiota herättävän pienikokoinen. Jotkut ovat ihmetelleet tähän tapaan: ”Senkö tähän silma kutsutah Suureksi Iivanaksi, jotta siula ois hyvä mieli?”

Arkistolähteiden ja perimätiedon vertailua Kivijärven Marttisten sukututkimuksessa

Oikeat ja väärät tiedot Martin Ivanovista

Sukututkija Sari Heimonen pohtii, millä tavoin suullisesti sukupolvelta toiseen kulkenut perimätieto ja arkistojen aineistoista löytyvät tiedot Marttisen suvusta vastaavat toisiaan.

Olen harrastanut sukututkimusta jo 16 vuotta. Pääosin tästä ajasta olen tutkinut omaa **Lesosen** sukuani Vienan Karjalasta Kivijärveltä, Venehjärveltä ja Latvajärveltä. Tähän sukuun kuuluvat vahvasti myös Kuivajärven **Huovisten** suku, Latvajärven **Perttusten** suku sekä myös Kivijärven **Marttisten** suku.

Kun aloitin tutkimukset, minulla oli käytettävissäni vain erilaisia kirjallisuuslähteitä, jotka perustuivat muistitietoon. Niitä olivat esimerkiksi kirjat *Polku Sammii*, *Vienan Karjalan etnisen koostumuksen muutokset* ja niin edelleen. Arkistolähteisiin Venäjällä tuolloin vuonna 1998 oli Suomesta melkoisen haastavaa päästä kiinni. Nyt viimeisten viiden vuoden aikana olen päässyt paneutumaan näihin merkittäviin vienankarjalaisiin lähdemateriaaleihin. Niitä ovat metrikkakirjat (kastettujen, vihittyjen ja haudattujen luettelot), rippikirjat, veroreviisiokirjat ja niin edelleen. Olen myös opetellut lukemaan vanhaa käsinkirjoitettua venäjää. Paras sukututkimus nimittäin tulee niin, että itse tutkii.

Olen kuluneen vuoden aikana myös tilannut lähdemateriaalia sukuseuramme käyttöön mm. Moskovan ja Petroskoin arkistoista. Nämä aineistot ovat avanneet sukututkimusharrastukseeni suuren oven – sillä ilman niitä olisin ollut totaalaisesti hakoteilla!

Hakoteilla olisin ollut sen vuoksi, että

muistitieto ja perimätieto voivat hämärtä ihmisen mielessä ja asiat sekoittuvat helposti. Se on hieman samanlaista kuin lasten leikissä ”rikkinäinen puhelin”, jossa tarina muuttuu aivan toisenlaiseksi kuin se alun perin oli. Joskus toki perimätieto voi olla oikeaakin tai ainakin antaa vihjetä, mistä etsiä lisää tietoa.

Tämän vuoksi kirjoitankin lukijoillemme ja sukututkimuksesta kiinnostuneille esimerkin tekemistäni Marttisen suvun tutkimuksista ja vertaan niitä perimätietoon.

Mitä kerrotaan Marttisten suvun alkutaipaleesta perimätiedoissa? Kivijärven Marttisten kerrotaan tulleen Suomesta Pielavedeltä. Malahvien Ontro eli **Andrei Malafiev Martynov** (s. 17.6.1828 Kivijärvi) on käynyt kauppamatkoillaan Pielavedellä ja kuollut siellä, että kylästä on lähtenyt miesmuisti sitten kaksi veljestä parempia elosijoja etsimään. On oletettu, että toinen veljestä oli Martti-niminen ja toinen oli Issakka.

Kivijärveläinen kansanperinteen kerääjä **Iivo Marttinen** on kirjoittanut muistiin, että Marttiset olivat tulleet Kivijärvelle viisi miespolvea sitten Peripelto-nimiselle paikalle. Sitten he muuttivat muutama vuosikymmen myöhemmin Livojoelle. Keromuksen mukaan **Martti** ja hänen jälkeläisensä asuivat tällä paikalla ainakin 50 vuotta.

Iivo Marttinen kirjoittaa myös, että yhä edelleen on näytetty paikkaa, missä Mart-

ti-ukko oli kuollut salaman tappamana. Myöhemmin on kuitenkin oikaistu, että salama tappoi mahdollisesti Malahvien ja ihan eri paikassa kuin alun perin oli muisteltu.

Martin sanotaan kuolleen Livojoen rannalla Marttisessa. Hänen veljensä Issakka kuoli muistitiedon mukaan 1830-luvulla 90-vuotiaana. Suku sitten myöhemmin muutti Kivijärven kylään – on arvioitu, että noin 1800-luvun toisella tai kolmannella vuosikymmenellä. Näiden aika-arvioiden mukaan on ajateltu, että Martti ja Issakka olisivat tulleet Livojoen rannalle 1770-luvulla.

Mitä tietoja arkistolähteistä on löydettävissä? Vuokkiniemen volostin veroreviisiassa, joka on tehty 1762–1763 välisenä aikana, on Uhtualla (Uhta na Kuitozero) sivulla 91 mainittu **Martin Ivanov** -niminen mies. Lähtään hän on 71-vuotias. Martin on siis syntynyt noin vuonna 1692.

Martin-nimi on melkoisen harvinainen tuohon aikaan näillä alueilla. Tässä nimenomaisessa reviisiassa heitä on vain yksi ainoa. Tämä on suurella todennäköisyydellä Kivijärven Marttisen suvun kantaisä. Olen myös tarkistanut vuoden 1678–1679 reviision, ja siinä ei ole mitään sopivaa Iivanaa Martin isäksi löydettävissä.

Martin on ollut Uhtualla jo vuoden 1745 veroreviision aikaan. Hänen perheeseensä on kirjattu myös uhtualainen vaimo **Anna Semanova**, ikä 70 vuotta, sekä heidän 14-vuotias poikansa **Anton** ja tyttäret **Ksenja**, ikä 28 vuotta ja **Irina**, ikä 10 vuotta. Ksenja on mennyt naimisiin Sompajärvelle **Petr Kondratjevin** kanssa.

Martin on myös kirjattu erilliseen Repolan pogostan täydennysluetteloon, jossa on merkittynä eri kyliin muuttaneita. Martin kuoli vuonna 1765, todennäköisesti Kivijärvellä tai Livojärvellä.

Kansanperinteen kerääjä Iivo Marttinen on kivijärveläistä sukua. Hänen isänsä on Andreij Martinov, joka avioitui kivijärveläisen Maria Alegeva Lesosen kanssa.

Repolan pogostan uudiskyläin muuttaneiden luettelosta vuosilta 1762–1763 löytyy 34-vuotias **Trofim Martinov** – Martin poika. Hänet kirjattiin Kivijärven kylään vuonna 1754.

Asiakirjalähteiden mukaan hän on syntynyt noin vuonna 1729, todennäköisesti Uhtualla. Trofimilla on uhtualainen vaimo **Tatjana Ivanova**, joka on 38-vuotias. Perheeseen kuuluvat myös lapset **Fevronija** (syntynyt noin 1751, kuollut 1769), **Evdokija** (syntynyt noin 1752), **Akulina** (syntynyt noin 1755), **Ivan** (syntynyt noin 1754), **Isak** (syntynyt noin 1756), **Darja** (syntynyt noin 1756) ja **Irina** (syntynyt noin 1757). Lisäksi perheessä mainitaan sisar 30-vuotias **Varvara Trofimova** (syntynyt noin 1752), joka on aviossa Solovetskin luostarin alueen kylässä **Nikita Iljinin** kanssa.

Vuoden 1782 Kivijärven kylän veroreviisiosta saadaan lisää tietoa Marttisen suvusta. Trofim Martinov eläi siellä edelleen ja hänelle on tuon aiemman reviision

jälkeen syntynyt vielä yksi poika **Ignateij** noin vuonna 1767.

Isakin vaimo oli **Avdotja Aksentjeva** Jyväskylästä ja Iivana puoliso **Maria Mironova** Keynäsjärveltä. Irina avioitui Latvajärvelle **Ivan Potapov Perttujen** kera, Akulina puolestaan Vuokkiniemelle **Ivan Ivanoville** ja Avdotja Keynäsjärvelle **Afanasij Larionoville**. Iknatalle ei vielä tässä mainita perhettä, eikä vaimoakaan – itse asiassa vaimon nimeä en toistaiseksi ole lainkaan löytänyt lähdemateriaaleista.

Vuoden 1823 metrikasta kastettujen luettelossa on heinäkuussa Kivijärvellä kastettu **Filipp Stepanovin** tytär **Paraskeva** ja kummina oli kivijärveläisen Malafeij Ignatievin vaimo **Vasilissa**. Malafei oli siis Ignat Trofimov Marttisen poika. Malafeijn on täytynyt syntyä vuoden 1782 jälkeen, koska häntä ei näy veroreviisiassa tuona vuonna.

Vuoden 1866 Arkangelin kuvernementin talonmukaisessa reviisiassa Malafei Ignatiev näkyy asuvan Livojoella. Itse asiassa

tuolloin kaikki Marttiset asuivat nimenomaan Livojoella. Malafeij Ignatiev Martinovin kanssa Livojoella asui **Ivan Pavlov Martinov**, **Ivan Ivanov Martinov** sekä **Pahom Martinov**.

Mielenkiintoista tuossa reviisiassa on, että siinä on mainittu miesten ammatitkin. Malafeij harjoitti kauppaa Suomessa ja kauppatavarana olivat oravat ja linnut. Ivan Pavlov puolestaan oli kalastaja ja Ivan Ivanov metsästäjä – hän saalisti pääasiassa lintuja. Pahom oli tuolloin jo niin vanha, ettei ammattia mainittu, hän vietti vain vanhuuttaan.

Malahvien poika Andreij (s. 1828) siis jatkoi ilmeisesti isänsä työtä kauppasuhteissaan Suomeen. Andreij avioitui kivijärveläisen **Maria Alegeva Lesosen** (s. 4.5.1836) kanssa ja heidän lapsensa oli kansanperinteen kerääjä **Iivo Marttinen** ja hänen lapsiaan oli puolestaan **Vivi Marttinen**, joka oli myöhemmin avioituttuaan Vuoristo.

Andreijn ja Marian lapsista **Maria** (s. 11.7.1862) oli puolestaan kuuluisa satujen ja runojen kertoja. Hän avioitui Vuokkiniemen Kaskolaan **Petr Remsujevin** kanssa ja heidän talonsa on siirretty Vuokkiniemen Kaskolasta Uhtualle. Se toimii nyt runonlaulajamuseona.

Näistä vertailuista siis selviää, että sukutarinoissa Martin veljeksi mennyt Issakka onkin hänen pojanpoikansa. Käy myös ilmi, että Martin Ivanov oli jo vuonna 1745 Uhtualla ja vasta poika Trofim Martinov merkittiin vuoden 1754 Kivijärven kylään. Toki voi olla, että hän asui siellä jo aiemmin, merkittiin vain tuolloin.

Missään näissä ei myöskään mainita Martille poikaa nimeltä Malafei, vaikka hänet sanotaankin perimätiedoissa Martin pojaksi. Malahvie olikin Martin pojanpojan poika, kuten lähdemateriaaleista käy ilmi.

Jos Martti tuli Suomesta, niin hänen isänsä nimi olisi siis Juho. Joka tapauksessa Kivijärven Marttisten sukunimi periytyy kantatuaton etunimestä Martti. Siksi voisi ehkä olettaa, etteivät Savon Marttiset ole lainkaan samaa isälinjaista sukua kuin Kivijärven Marttiset.

Tämän asian voisi todentaa tai kumota vain isälinjaisella y-dna-testillä. Joten, jos olet Kivijärven Marttisten suoraa isälinjaa oleva miesjälkeläinen, toivoisin, että ottaisit minuun yhteyttä ja olisit kiinnostunut dna-testauksesta Marttisten suvun alkuperän selvittämisen vuoksi.

SARI HEIMONEN
Sukututkija, Muhos

Perttusen todellisen laulutavan. (Saارين 2010.) Tämä on yksi tapa lähestyä kalevalamittaisen runon kääntämistä karjalan kielelle: tutkija palauttaa paperille kirjatun ja standardoidun kalevalakielen esiasteen paikalliselle runokielelle.

Monet kulttuurin prosesseista ja kaikki tulkinta ovat kääntämistä: viestien välittämistä erilaisten kommunikaatiomuotojen puitteissa mutta myös niiden rajojen yli. Kuten Lönnrot kuvasi, ihmisten sisin sanallistettiin ja laulettiin eli käännettiin runokielelle, joka erosi arkikielestä. Lönnrot pani muistiin ja toimitti tästä runokielestä eepoksen, jonka kieli oli erkaantunut suullisten, laulettujen runojen ilmaisusta ja runokielen paikallisesta murteesta.

Nyt, Raisa Remšujevan pitkän työrupeaman jälkeen, tämä eepos on käännetty vienankarjalaksi, laulajien kotikielelle. Nyt se puhuu, Lönnrotia lainatakseeni, ”huokiasti” ja ”joka asian paikallensa”.

Emme voi sanoa, että *Kalevala* käännettiin takaisin vienankarjalaksi – runoja ei alun perinkään laulettu vienankarjalaksi. Olisivatko Miihkali ja muut *Kalevalaa* kuulleet laulajat ymmärtäneet tai hyväksyneet nyt julkaistavan version? Olisiko joku heistä kenties tarvinnut sitä, vai olisiko sitäkin pidetty taromisenä, liiaksi kotikielen kaltaisena? Tätä emme saa koskaan tietää.

Tänään runojen yleisö ja elintila eivät ole rinnastettavissa runonlaulajien aikaan. Runojen kulttuurinen kaukupohja, historiallinen ja sosiaalinen tausta kuuluvat menneisyyteen. Runokieltä ei enää opita luonnollisen kielen tavoin elämällä, kuulemalla, sisäistämällä ja harjaantumalla – Latvajärven Miihkalin runonlaulukoulun kaltaisia ei enää ole. Arkaismit, kielikuvat, ja niitä perustelevat mielikuvat eivät enää aukea lukijalle. Juuri nyt, tai viimeistään nyt, tarvitsemme *Kalevalan* vienankarjalaksi. Ja juuri siksi ”Kalevalan kiäntimiäni ei ollut miteinkään yksinkertani asiä”, kuten Raisa Remšujeva (2014, 13) toteaa eepossan esipuheessa.

”Kalevala on nimetty kansaneepokseksi tai kansalliseepokseksi, karjalaiseksi tai suomalaiseksi perinteeksi ja perinnöksi.”

Lotte Tarkka *Allegro-junassa matkalla vienankielisen Kalevalan julkistamistilaisuuteen Petroskoihin.*

Tänäpäivänä etnografeille, antropologeille ja folkloristeille ominainen eettinen periaate ja käytäntö on kentälle palauttaminen. Vaikka *Kalevala* ei ole etnografisen tiedonanto vaan taideteos, ovat runonlaulajat ja heidän jälkeläisensä osa kenttää, joka synnytti eepoksen lähdemateriaalin.

Runous on kulttuurista tietoa, joka tallennettiin kaukana kerääjän ja tutkijan kulttuurista, ja se pitää palauttaa muodossa tai toisessa sitä tuottaneen yhteisön haltuun. Kenties tätä eletä tavoittelivat myös ne runonkerääjät, jotka veivät *Kalevaloja* runonkeruumatkoilleen tuliaisina. Sokean Miihkalin kyvyttömyys lukea eeposta on kuitenkin vain äärimmäinen esimerkki niistä tulkintavaikeuksista, joka paikallisilla oli *Kalevalaa* lukiessa tai sen ääneen lukemista kuullessa.

Kentälle palauttaminen ei onnistunut, sillä kirjallinen teos oli etäännytetty Karjalan rahvaasta ja moninkertaisesti käännetty yhä etämmäksi lähtökulttuurin kielimaailmasta. Runokielen vieraus ei enää ollut arvo, vaan este. Kirjan muodossa ja kalevalakieleksi käännettynä runous asettui uuteen, laulajayhteisölle vieraaseen kontekstiin, osaksi nationalistista projektia ja vieraan kansankunnan kulttuuriperinnöksi.

Karjalaisilla oli ja on omaan perinteeseensä tekijänoikeus. *Kalevalan* kaltaisten perinnepohjaisten eeposten tapauksessa tekijänoikeus on vähintään kahtaalla: toisaalta kulttuurissa, joka keräsi ja toimitti runoista eepoksen, toisaalta kulttuurissa, joka tuotti eepoksessa hyödynnetyn suullisen runouden – lisäksi tutkijat ovat huomioineet runonkerääjien ja runoja säilyttävien arkistojen oikeudet velvollisuuksiin (esim. Honko 2001).

Eepos on kielen ja kulttuurin voimavara molemmissa kodeissaan. Voimavaraa on käytetty ideologisesti hyväksi jo useissa poliittisissa liikkeissä ja järjestelmissä, kun *Kalevala* on nimetty kansaneepokseksi tai kansalliseepokseksi, karjalaiseksi tai suomalaiseksi perinteeksi ja perinnöksi. Kansanperinteellä ja aineettomalla kulttuuriperinnöllä on ideologisten käyttöjensä lisäksi myös vähintään potentiaalisia taloudellisia seurauksia: sitä voidaan tuotteistaa ja hyödyntää kulttuuriteollisuudessa ja matkailussa.

Folkloren tekijänoikeuksien valossa tällaiset käyttötavat ovat tuomittavia, jos perinteen lähtöyhteisö ei ole niitä autorisoinut. Kun *Kalevala* on nyt palautettu kentälle yhä useammille saavutettavassa muodossa, sillä on uudistuneet ja eettisesti kestävämmät mahdollisuudet toimia kielellisenä, kulttuurisena ja identiteettipoliittisena voimavarana. Juhliessamme *Kalevalan* vienankarjalaista käännettä emme juhli vienankarjalan menneisyyttä, vaan tulevaisuutta.

LOTTE TARKKA

Arkistolähteet:

SKS KRA = *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kansanrunousarkisto: I. K. Inhan, K. F. Karjalaisen, Iivo Marttisen ja Samuli Paulaharjun kokoelmat*
SKS KIA = *Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjallisuusarkisto: Iivo Marttisen kokoelmat*

Teksti pohjautuu runsaaseen lähdeaineistoon, mutta luetteloa emme julkaise tässä yhteydessä.

Suomalaisen kirjan museo Pukstaavi esittelee Sastamalassa ainoalaatuisen valikoiman Rudolf Koivun taidetta.

Rudolf Koivun töissä henkii herkkä tunnelma

Rudolf Koivu (1890–1946) on yksi suomalaisen satukuvituksen tunnetuimpia edustajia, jonka työt ovat vaikuttaneet kokonaisuun sukupolviin. Hänen taidettaan on parhaillaan esillä huipunäyttelyssä Suomalaisen kirjan museossa Pukstaavissa Sastamalassa.

Moni muistaa Koivun etenkin joulukorteista, mutta hänen tuotantonsa sisältää paljon muutakin. Hän teki suuren määrän kuvituksia satukirjoihin. Hän hankki elantonsa piirroksillaan, mutta ei kuollessaan omistanut ainoatakaan kuvittamaansa kirjaa.

Pietarissa syntynyt Koivu muutti teinipoikana mummonsä luokse Tyrvälle asumaan. Koivun isä oli sorvari, joka oli kotoisin Tyrvältä. Äiti **Juliana Hartikainen** oli kotoisin Liperistä, Pohjois-Karjalasta. Isä oli luterilainen, äiti ortodoksi. Rudolf oli vain 5-vuotias, kun isä kuoli keuhkotautiin. Rudolf kävi Pietarissa Pyhän Marian kirkkokouluun. Äiti hankki toimeentuloa pyykkärinä, mutta kuoli pojan ollessa 13-vuotias.

Pietarissa Rudolf kanto pyykkipaketteja asiakkaille ympäri kaupunkia. Hän kulki kaduilla ja katseli **Ivan Bilibinin** koristeellisia venäläisten kansansatujen kuvituksia kirjakaupan ikkunassa. Tyrvällä hän asui pari vuotta mummonsä mökissä joen töyrällä, kunnes mummo kuoli vuonna 1905. Pojalle löytyi seuraava koti kummien perheestä Helsingistä ja töitä löytyi juoksupoikana. Myöhemmin Rudolf opiskeli Ateneumissa muun muassa **Hugo Simbergin** johdolla.

Näin Koivun taiteellista merkitystä arvioi Pukstaavin tiedottaja **Alavilo Pama**.

– Rudolf Koivun kuvituksista on löydettävissä vaikutteita ajankohtaisista tyyliuunnista jugendista ekspressionismiin, mutta hänen oma tyylinsä on pysynyt muotivirtausten keskellä hyvin tunnistettavana.

Mitä erityisen kiinnostavaa juuri tässä Rudolf Koivu -näyttelyssä on?

– Näin laajoja, Rudolf Koivun satukuvituksiin keskittyviä näyttelyitä on harvoin esillä. Lisäksi näyttelystä tekee erityisen sen kolmiulotteisuus, näyttely kasvaa ori-

ginaalitoista satujen metsiksi ja kuninkaalliseksi istuimeksi, joissa kävijä voi itsekin astua sadun maailmaan.

Koivun kuvia on näyttelyssä kolmesta eri kokoelmasta, jotka kaikki käsittävät sata tai yli sata originaaliteosta. Näyttelyssä on kuvia Amerin säätiöltä, Otavan säätiöltä ja Kansallisarkistosta.

Alavilo Pama kertoo, että aivan samanaikaisesti näyttelyä ei varmasti näe toista kertaa missään muualla. Hänen mukaansa Pukstaavin ainutlaatuinen vanha museorakennus luo näyttelylle aivan erityiset puitteet.

Pukstaavi

► Pukstaavi on avoinna ti-pe klo 10-16, la 10-15, suljettuna joulun pyhät 24.-26.12., avoinna jälleen 28.12.-30.12., suljettuna 31.12.-11., avoinna loppiaiseen asti normaaliaikataulun mukaan.

► Näyttely MieliKUVITUS - Rudolf Koivu 125 -näyttely on avoinna 6. tammikuuta asti osoitteessa Marttilankatu 12, Sastamala.

Charles Umberger kertoo vienalaisen sukutarinan

Terveiset Amerikasta

Facebookiin ilmestyi 18.10.2015 mielenkiintoinen viesti. Sen lähetti Amerikasta Charles Umberger, jolle tutustuminen Sampo-tietokantaan oli valaissut sukhistoriaa.

"I found my Great Grandfather's family and record of him and his brother leaving for America on this site! Thanks for sharing, my family and I have been looking for years."

Vuosia jatkuneen sukututkimuksen jälkeen Charles oli löytänyt juuriaan koskevan puuttuvan tiedon Sammosta **Irja Rämän** sukututkimusaineistosta. *Karjalan Heimo* pyysi Charlesia jakamaan perheensä tarinan lehden lukijoille.

Isoisoisäni oli Oscar Billey, alun perin Antonij Gavrilovits Tiilikov (Otto Kauronpoika Tiilikainen). Hän oli syntynyt vuoden 1873 tammikuussa Vienan Karjalassa, Jyväskylähdessä. Oscarin isä oli Gavril Saveljevit Tiilikov (Kauro Savelinpoika Tiilikainen), joka oli syntynyt 1830-luvulla Jyväskylähdessä ja mennyt naimisiin Vuonnisesta kotoisin olevan Ksenija Stepanova Malisen (Oksenia Teppanantytö Malinen) kanssa.

Oscarilla oli useita sisaruksia, tietojeni mukaan ainakin Stepan eli Teppo, syntynyt 1866, Vasilij 1869 tai 1870, Agafja 1876, Tatiana 1879, Matrona 1882 ja Glikeriija 1890.

Oscarin nuoruusajasta emme tiedä kovinkaan paljon, mutta joitakin tarinoita hän kertoi lapsilleen ja niin ne sitten siirtyivät sukupolvelta toiselle. Lapsia riitti, Oscarille ja hänen ensimmäiselle vaimolleen Eliina Hukarille syntyi kaikkiaan neljätoista lasta (pienenä kuolleet Dorothy Marie ja Norma Susan sekä Leino, Helen, Esther, Harold, Martha, George, Paul, Peter, Ruth, Agnes,

Natalia ja Leo), joista isoäitini Ruth Elsa Billey oli yhdeksäs.

Sukutarina kertoo, että Oscarin isä piti kestikievaria keisarillisen Venäjän Karjalassa. Oscarin tehtävänä oli matkata kiesien ja rekien mukana, kun keisarin virkamiehet kulkivat seuraavaan majapaikkaan. Oscar sitten huolehti ajopelit takaisin isälleen. Talvella vetoeläiminä olivat porot.

Oscarin vanhimmat veljet olivat joutuneet tsaarin sotaväkeen ja lienevät olleet silloin Pietarissa saakka. Oscar ei halunnut päätyä armeijaan ja kun sitten kerran Stepan-veli oli kotona vierailulla, veljekset pakenivat Suomen puolelle väärennettyjen passien turvin.

Oscar ja Stepan tekivät töitä laivoilla, kunnes päätyivät Englantiin. Sieltä he hankkivat liput Kanadaan.

Eräs vanhempi naisihminen maksoi veljesten matkaliput. Vastineeksi he pitivät hänestä huolta matkalla, kunnes olttiin Kanadassa ja rouva perheensä luona.

Kanadasta Oscar ja Stepan siirtyivät Yhdysvaltojen puolelle, Maineeseen. Tarkka vuosiluku ei ole tiedossa, mutta mahdollisesti vuosi oli 1889 tai 1890. Rajavirkamiesten oli vaikea lausua heidän nimiään. Nuoria miehiä kehoitettiin valitsemaan enemmän englantilaisilta kuulostavat nimet. Oscar Billey ja Stephan Billey olivat heidän valintansa.

Mainesta veljekset suuntasivat Pennsylvaniamaan, jossa he saivat töitä hiilikavoksilla. Tavoitteena oli kerätä rahaa, jot-

Oscar oli menestyvä farmari. Hänen tilansa Dickeyn piirikunnassa omistaa nykyisin pojanpoika James (Jim) Billey.

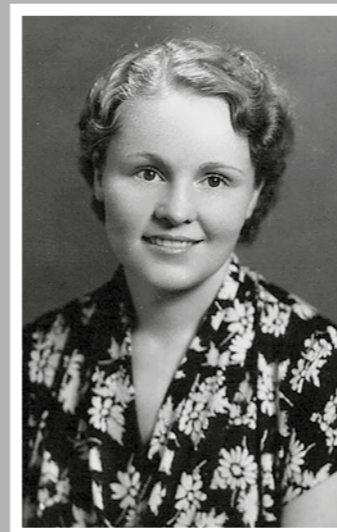

Oscar Billeyn ensimmäinen vaimo, Eliina, oli muuttanut Amerikkaan Toholammilta.

Sukutiedon mukaan kuvassa ovat sotilaspuukiset veljekset Stepan ja Vasilij. Stepan kuoli nuorena eikä hänellä ollut perhettä.

Oscar Billey, alun perin Antonij Gavrilovits Tiilikov Otto Kauronpoika Tiilikainen oli syntynyt Jyväskylähdessä. Kuvassa työmiehä hänen tilallaan.

Oscarille ja hänen ensimmäiselle vaimolleen Eliina Hukarille syntyi kaikkiaan neljätoista lasta, joista yksi oli Ruth.

Kuvassa on kaksi Oscar Billeyn poikaa ja joku hänen vaimonsa sukulainen 1920-luvulla.

ta voitaisiin siirtyä lännemmäksi ja ostaa maata. Kun rahaa oli kertynyt tarpeeksi, hankittiin junaliput Toweriin, Minnesotaan, Mesabi Rangen alueelle. Tällä rautamalmin esiintymisalueella oli runsaasti

siirtolaisia Suomesta, Norjasta ja Ruotsista, olihan ilmasto ja maisema heille niin kovin tuttu.

Oscar ei ollut kovin kiinnostunut työkentelystä kaivoksilla ja niin hän muutti

lännemmäksi Dakotaan. Hän päätyi suomalaisen asuttamalle Savo Townshipin alueelle, joka sijaitsee eteläisen ja pohjoisen Dakotan rajamailla, ja tunnetaan nykyisin Brownin piirikuntana.

Oscar ahkeroi maataloilla sadonkorjuussa Frederickin kaupungin alueella. Vuonna 1897 hän avioitui Eliina Hukarin kanssa.

Eliina oli Gustav (Kuustaa Frederick Aronpoika Hukari) ja Gustava Hukarin (Maria Kuustaava Erkontytär Riutta) tytär. Hukarit olivat tulleet Frederickiin Toholammilta. Amerikkaan tultuaan perhe asusteli ensin Michiganin yläniemimaalla ja asettui myöhemmin Dakotaan. Hukarin perhe oli laaja. Suuren laman aikana suuri osa perheenjäsenistä muutti Oregoniin, Hood Riverin alueelle.

Hukarin perhe ei pitänyt lainkaan Oscarista eikä kukaan heistä puhunut hänelle mitään. He kokivat olevansa syvästi uskovia luterilaisia eivätkä siksi voineet hyväksyä Oscarin ”Venäjän uskontoa”.

Oscar ja Eliina asettuivat aluksi Frederickiin, josta he myöhemmin muuttivat Ellendalen alueelle, nykyiseen Pohjois-Dakotaan, Dickeyn piirikuntaan, lähelle Brownin piirikuntaa. Alueella oli runsaasti suomalaisia ja Volgan alueelta tulleita saksalaisia siirtolaisia.

Oscar sai Amerikan kansalaisuuden vuonna 1904, ja samana vuonna hän osti maatilan Dickeyn piirikunnasta. Vuonna 1911 hän osti Hart Parr -traktorin, alueen ensimmäisen. Myöhemmin hän hankki omistukseensa tienrakennuskalustoa ja kunnosti alueen teitä.

Oscar oli menestyvä farmari. Hän rakensi suuren talon, johon tuli juokseva vesi ja viemärinti, ja myöhemmin sähköt. Oscar oli tässäkin edelläkävijä.

Eliina menehtyi syksyllä 1919, pian perheen neljännen lapsen, Leo Billeyn syntymän jälkeen. Oscar masentui ja koki syvää yksinäisyyttä.

Tilalla oli runsaasti työvoimaa, joka asui talon yläkerrassa. Oscar ystävystyi erään nuoren työntekijänsä, Walter A. Harjun kanssa. Harjusta tuli sittemmin kirjailija ja hän osallistui aktiivisesti amerikansuomalaiseen politiikkaan. Harju oli Amerikan kommunistipuolueen jäsen, mikä kylläkään ei ollut erityisen järkevää tuon ajan Yhdysvalloissa.

Harju kirjoitti kirjan Oscarin elämästä, tosin muuttaen henkilöiden ja paikkakuntien nimet. Ne oli kuitenkin kovin helppo tunnistaa. Kirja sai nimekseen *John Klim Hutter. A Historical Novel With A Karelian-Finnish Ethnic Background. A Saga*

”Oscar oli menestyvä farmari. Hän rakensi suuren talon, johon tuli juokseva vesi ja viemärinti, ja myöhemmin sähköt.”

Charles Umberger työskentelee nykyisin etsivänä.

of *Pioneering in the Dakota's When it Was Young*” (vapaasti käännettynä ”John Klim Hutter. Historiallinen karjalais-suomalainen tarina. Kertomus Dakotan ensimmäisistä pioneereista).

Stephan seurasi veljeään Oscarina Frederickiin, mutta hän ei koskaan perustanut perhettä. Stephan kuoli nuorena ja hänet on haudattu Savon hautausmaalle Savo Townshipissa. Perhetarinan mukaan Stephan kuoli sotaväkiä aikana samaansa tautiin mutta tästä ei ole tarkempaa tietoa.

Oscar avioitui uudelleen vuonna 1921, Maria Niskasen kanssa. Maria oli syntynyt Kuopiossa vuonna 1875 ja oli ammatiltaan ompelija. Oscarin lapset eivät pitäneet Mariasta ja puhuessaan hänestä käyttivät nimitystä ”Stepmother” (äiti puoli). Oscar puhui jotakin suomen murretta ja venäjää. Hän ymmärsi englantia, mutta kieltäytyi puhumasta sitä. Nuorin poika Leo ei koskaan oppinut suomea eikä venäjää eikä niin ollen koskaan keskustellut isänsä kanssa.

Vanhemmat sisaret kasvattivat Leon, joka oli hyvin pieni äidin kuollessa. Kerran perhetapaamisessa Leo sanoi kokeneensa, että isä piti häntä syyllisenä äidin kuolemaan. Siksi he eivät puhuneet keskenään.

Oscar jättäytyi eläkkeelle tilanpidosta ja luovutti sen yhdelle pojistaan. Oscar ja

Maria muuttivat vuonna 1940 Floridaan Orange Cityyn, jossa asusti suomalaisia siirtolaisia.

Oscarille oli tärkeää, että hänen lapsensa saivat kunnollisen koulutuksen. Useimmista heistä tuli opettajia tai insinöörejä. Oscar itse oli teknisesti lahjakas, eräs hänen keksintönsä jopa patentoitiin.

Oscarin jälkeläisiä on muuttanut eri puolille Yhdysvaltoja ja maailmaa. Pojanpoika James (Jim) Billey omistaa edelleen maatilan, jolle Oscar ja Eliina aikoinaan asettuivat asumaan. Yksi lapsenlapsista, John P. Billey työskenteli vuosia Antarktik-sella ilmastotutkijana. Sääseman läheisyydessä sijainnut jyrkäne on nimetty hänen mukaansa Billey Bluffiksi. Sisareni Wendy Umberger Tully toimii Australiassa globaalien elintarviketutkimuksen professorina.

Suomalaista syntyperää olevat siirtolaisten jälkeläiset kokoontuvat vuosittain juhannuksen aikaan suurin joukoin Etelä-Dakotassa, Frederickissä pidettävään ”Finn Fest” -juhlaan. Hautausmaan ja kirkon läheisyydessä on edelleen ”Finn Hall” eli Suomi-halli, jossa siirtolaiset aikoinaan kokoontuivat. Rakennukset ovat nykyisin Etelä-Dakotan historiallisten kohteiden luettelossa.

Tietoa kirjoittajasta. Charles Umbergerin isoäiti Ruth asui tyttärensä Suen perheessä, kun Charles oli lapsi. Ruthin kertomukset isästään Oscarista ja sedästään Stephanista kiehtoivat pienen pojan mieltä, vaikka hän ei koskaan ymmärtänytäkään, mitä tarkoitetti ”Russian Finn” (Venäjän suomalainen), joksi isoäiti isäänsä kutsui.

Oscar piti myöhemmin yhteyttä Karjalaan jääneisiin sukulaisiin. Kirjeessään hän pyysi heitä lähettämään Amerikkaan samovaarin. Se on nykyisin Charlesin äidin, Suen, hallussa.

Charles kiinnostui sukututkimuksesta ja opiskeli jonkin verran suomen kieltä tutkimalla asiakirjoja Google-kääntäjän avulla. Apulaissheriffinä yövuoroissa partioidessaan Charles kuunteli kielilevyjä. Hän on lukenut Kalevalan ja monia suomalaisten kirjoittamia teoksia käännöksinä, tutustunut Suomen historiaan ja kulttuuriin sekä suomalaisiin elokuviin.

Roger-serkku, äiti Susan Junod Umberger ja Charles ovat teettäneet dna-testin ja onnistuneet löytämään lukuisia sukulaisia Suomesta.

Charles Umberger on nykyisin etsivä.

Charles Umbergerin kirjoittaman tarinan on kääntänyt ja toimittanut
EEVA-KAISA LINNA

Karjalan Heimo julkaisee joulukertomuksen, joka on julkaistu ensimmäisen kerran lähes 60 vuotta sitten (KH 11-12 1957).

Joulu on käsillä

Petri Palomies istui reessä ajellen talvista kieräjäätä kohti kototorppaa. Välillä mustaharja pisti juoksuksi. Sekin tunsu kiireen kintereille pakkaavan, aavisti: nyt on joul.

Petri-isäntä oli jo ennen puolta päivää lähtenyt tukkimetsästä. Oli tultu tutun Marjovaaran kämpän pihalle. Petri oli heilauttanut loimen Mustaharjan selkään, kipaisut sisällä kämpässä, tullut ulos ja nostanut takareen ylös alas sin etureen päälle niin, että jalaketet makasivat kaustan päällä ja pankkojen väliin muodostui kirkkoreen korjaa muistuttava putero. Siihen oli ollut mukava heinäsäkkien päälle köllähtää. Petri oli vetäisnyt turkin ylleen, puhaltanut kämmeniinsä, jotta ne lämpiäisivät ja sanonut: ”Soo!”

Petri ajeli nyt ja mietiskeli itsekseen. Hän oli niitä Karjalan miehiä, kuten kuuli usein sanottavan. Kauan oli siitä, kun hän oli tullut sieltä isien elinsijoilta tänne. Nyt hänellä oli pieni mökki Palomäen kupeessa, kalaisan järven rannalla. Olipa niinkin. Kahdeksan lasta oli Petrin pirtissä kasvamassa. Eipä siinä hiukka piisaa, oli hän joskus puoliääneen virkahtanut.

Niin, oli siellä pirtissä myös Petrin Mari, todellinen akka ja emännys. Häneen Petri saattoi täysin luottaa. Mari oli sävyissä laatua, mutta joskus ”kiema kävi”, pojan vesselit tarvitsivat silloin tällöin Marin käsittelyä. Silloinpa melkein noet laesta lensivät.

Niin, Petri ajeli kotiin jouluksi, Marin ja lasten luo. Saunaa oli lämmin, sen hän tiesi. Ja kauas järvelle juoksivat kaikki kahdeksan häntä vastaan. Vanhin juoksi pisimmälle, aivan Aittosaaren luo ja sitten olikin seitsemän ”kökköä” vuoron perään nostettava rekeen. Petri melkein jo näki kaiken ja saunan lölykin aivan kihan. Tuntui niin somalta.

”Päivää palolaiselle.”

”Päivää, päivää”, virkahti Petri. Joku hiihti häntä vastaan.

Petri hieraisi kintaalla silmäänsä.

”Taisin uinahtaa... Olinko nähnyt unta? Ukko-vainaja tuli vastaan. Karjalasta sanoi hiihtäneensä. Sodasta puhunut oli... Metsittyneistä pelloista... Varoittanut oli: sinulla liian monta poikaa on, sota ne viepi. Taisin uinahtaa!”

”Unta se oli, ilkeää unta”, mietti Petri.

Mutta miksi näitä unia, nythän on joulu, rauhan joulu. Karjalan rastava. Ehkä juuri siksi oli Petrin mieleen hiipinyt ajatus: ”miksi kasvatan, miksi ylennän, mieronko hyväksi?”

Taas lennähti ajatus. Karjalan rastava, lapsuuden joulu: ämmön sänkyyn oli kokoonnuttu rukoushetkeen jouluamuna. Tuohus oli syytetty. Entä ”vieristä keski”. Vieristä akkaa mentiin avannolle kuuntelemaan: mitä yksi? – minä tässä, mikä kaksi? – silmää päässä, mikä kolme? – pannussa jalkaa, mi-

kä neljä? – lehmällä tissiä, mikä viisi – sormea kädessä...

Oli käyty avannolla, oli käyty saunan saranossa kuuntelemaan, kun työtö kylyssä olivat. Petri muisti Jaakkosen Paavon pilan. Valkolassa oli kaksi tytärtä, Maria, ikäneito ja kaunis Tarja. Tarja oli tullut saunaan kuuntelemaan vieristä akkaa, oli riisuutunut ja käynyt lauteille pitkäksseen. Silloinpa Paavo oli vetäisnyt nurin käännetyllä turkin hihalla pitkin selkää. Sehän oli pehmeä, oli odotettavissa tulevana vuonna hyviä sulhasia.

Ikäneito Mariakin (joka ei ollut kauneudella pilattu, Jaakkosen akka oli sanonut: hevoset pölästyttyä) oli tullut kuulemaan. Nytpä Paavo oli uunin kohennuskepillä kopahuttanut!

Aivan nauratti Petriä. Olipa sitä viisikulmassakin käyty kuuntelemaan. Aamulla oli ”ruhkat” eli roskat lakaistu lattialta, menty aukealle pellolle, siroteltu roskat lumeen ja istuttu huppu päässä. Vanhin oli kiertänyt kuulijoiden ympärille lumessa kolme kertaa myötäpäivään ja yhden kerran vastapäivään.

Ja sitten oli kuunneltu: lapsen itkua jos kuului, se tiesi perheenlisää ja lautojen paukutus kuolemansanomina. Mutta... nyt Petri melkein parahti ääneen. Hän oli kuullut omin korvin! Suvesta päin, etelästä, oli heitetty rautaromua, yhtenä rytnä jyrisi. Se tiesi sotaa!

Tässä hän nyt oli. Sota oli tehnyt hänestä kodittoman. Nyt hän matkasi mierossa. Tuli hiki otsaan ja selkäpiitä puistatti – ukko-vainaja unessa, Karjalan rastava.

”Siinä on Aittosaari, havahtui Petri. Mari vuottaa, lapset vuottavat – pojat isää. Joulu on jo käsillä.

MIHAIL PÄRNÄNEN

Kesällä 2007 Vienan Karjalassa järjestettiin seitsemäs Folklore Fellows' Summer School eli folkloristiikan tutkijoiden kesäkoulu. Noin 30 nuorta tutkijaa ja professoria eri puolilta maailmaa kokoontui runsaan viikon ajaksi pohtimaan kansanrunouden syntyä syviä, teemana "Oral Poetry and Field Work". Suullisen runouden ja kenttätöiden syövereihin sukeltettiin päivin ja öin niin Vuokkiniemen koululla ja kylissä Paanajärvellä, Uhtualla kuin Haikolassakin.

Vienan kesässä kipinöi. Kaksi kylmän sodan kasvattia, Karjalasta lähtöisin oleva **Eila Stepanova** ja yhdysvaltalainen **Frog** kohtasivat toisensa.

Vuosi sitten Helsingin yliopistossa väitellyt Eila on seurannut itkuvirsitutkijana äitinsä **Santra Stepanovan** jälkiä. Frogin kiinnostus Suomeen nousee hänen juuristaan, äidin isä **Yrjö Laakso** oli lähtöisin Pohjanmaalta. Frog opiskeli suomea Minneapolisissa, sai apurahan ja tuli Suomeen ensimmäisen kerran vuonna 2001.

Sitten hän opiskeli eri puolilla Eurooppa, kiinnostui *Kalevalasta* ja kalevalaismittaisesta runoudesta ja päätyi Suomeen pysyvästi vuonna 2007. Nykyisin Frog on Helsingin yliopiston dosentti ja jatkaa kansanrunouden, erityisesti mytologian tutkimusta.

Vuosaaren vanhassa huvilassa vietettiin lokakuussa suomalais-karjalais-venäläiset häät, jotka jatkuivat muutaman päivän kuluttua Yhdysvalloissa amerikkalaisilla seremonioilla. Eila ja Frog saivat toisensa monen yhteisen vuoden jälkeen.

Häät olivat kokoelma erilaisia häätapoja. Kaikki syntyi spontaanisti, ilman tarkkaa käsikirjoitusta. Sulhasen bestman, patvaska, paras kaveri **Max** Yhdysvalloista oli opetellut Santran kanssa ulkoa häätalon suojaavan suojeluloitsun *Aijan rautaisen rakennan*, jonka hän esitti sujuvasti karjalaksi, rautana Frogin norjalainen valasarppuuna.

Eilan kaksi Venäjältä Suomeen muutannutta ystävää esittivät vanhan venäläisen häälaulun. Toinen heistä satoi itsensä huivilla yhteen Eilan kanssa ja lauloi morsiamelle. Toinen kietoi huivin sulhasen

Häät kahdella mantereella

ympäri ja lauloi hänelle. Sitten he kuljettivat morsiusparia eri suuntiin ja lauloivat laulun, jossa ensin tarjottiin sulholle hevosta, joka ei kelvannut, sitten tarjottiin kultaa eikä sekään kelvannut. Sitten tarjottiin kaunis morsian, joka oli juuri

se oikea, ja tässä kohtaa laulajat kietoivat Eilan ja Frogin yhteen huiveilla.

Hääparin äidit eli **Santra** ja **Alice** toivat oman siunauksensa venäläisen perinteen mukaan: leipää ja suolaa, että kotona olisi turvattu perusruoka. Eila ja Frog re-

päisivät palasen leivästä, kumpikin toisella kädellään. Uskomuksen mukaisesti se, joka murtaa leivästä isomman palasen, on perheen leiväntuoja. Tässä perheessä tämän roolin sai Frog. Perheen pään roolia arvuutettiin myös kakun leikkaamisella. Se, kumpi ennätti toista polkaista jalalle, kun palanen oli saatu leikatuksi, on päämies. Tämän koitoksen voitti Eila.

Santra oli sepittänyt tyttärelleen häät-kun, jonka hän itse lausui vienankarjalaksi. Morsiamen lähtöä on Vienassa ollut tapana itkeä, sillä eihän koskaan tiedä, minkälaisiin olosuhteisiin lapsi joutuu. Anoppi voi olla häijy ja mies kohdella huonosti. Nyt Santra joutui luovuttamaan kuopuksen-

sa vielä ulkomaalaiselle, jolle hippivanhemmatkin olivat antaneet vain yhden nimen, Frog.

*Armaš allimarja aikomaiseni,
armaššutkah šilma loittosista maista
tullehen armahan vaštineheš keralla
ylähäiset armahat šyntyšet kaikkein
arvokkaimmilla armosilla.*

*Tai ihala impimarja itvomaiseni,
ihaššutelkah tai kaunisšutkah ihalat
spuassuset merijen takasista maista
jäiävytynehen ihalan kohtalahiseš
keralla kaunehimmilla ta
ihalammilla hyvysillä ta ošasilla.*

Eila ja Frog saivat toisensa Suomessa ja Yhdysvalloissa pidetyissä hääjuhlissa. Hääparin äidit Santra (edessä) ja Alice toivat siunauksena venäläisen perinteen mukaisesti leipää ja suolaa.

Morsiamen ryöstöltäkään ei välttytty, kaksi naamiotunutta miestä kaappasi Eilan. Hänen vapauttamisekseen Frogin oli laulettava klassikkona tunnettu *Somewhere over the Rainbow*, Muppet-show'n Kermit-sammakon äänellä. Kaappaukset jatkuivat, kun häissä mukana ollut nuorisoryösti morsiusparin pöydän, vanhaan venäläiseen perinteeseen vedoten. Vastineeksi he halusivat häävalssin.

Hääparille puhui professori **Lotte Tarkka**. Puhe oli, kuinka muuten, myyttinen tarina, jossa kaksi tähteä tapasi toisensa. Ensimmäinen oli sanoja, sitten lauseita, sitten kirjoja, ja yhteisiä projekteja. Ja sitten tuli uusi, keskinäistä yhteenkuuluvuutta kuvaava kieli, jossa on vahvasti läsnä venäläinen hellittely.

Eiluška ja Froguška.

Nuori tutkija, folkloristi ja etnomuusikko **Heidi Haapoja** tervehti kalevalamittaisella häälaululla.

*Kaikk' on kansa kaunihina:
korvat lammin lumpehina,
silmit taivahan tähenä,
parrat kullan palmikoilla,
kaulat kullan kahlehissa,
sormet kullan sormuksilla.*

Hääjuhlat jatkuivat muutaman päivän kuluttua Amerikassa. Siellä perhepiirisä, serkun talossa, vieraiden joukossa olivat Frogin 93-vuotias isoäiti **Loretta**, äiti Alice, isä **John Norbert**, siskot, sukulaisia ja useita tuttavuuksia, joita ei ollut tavattu moneen vuosiin.

Vihkimisen hoiti joviaaliin tapaan pastori **Mike**, joka edustaa peruskristillistä kirkkoa, Alicen vanha tuttu. Mike oli kirjoittanut morsiamelle ja sulhaselle kummallekin oman valansa vannottavaksi. Myös häävieraat joutuivat antamaan vakuutuksensa siitä, että haluavat tukea paria heidän elämäntiellään kaikissa elämän vaiheissa ja että pitävät yhteyttä toisiinsa, vaikka eletään rapakon molemmilla puolilla.

"I do. Vannon". Näin vakuutti häyyleisö.

EEVA-KAISA LINNA

Juha Lankisen ikuinen Karjala-kaipuu ja

Vanha Viipuri

Viipurin linna valmistui lännen etuvartioksi silloiselle itärajalte vuonna 1293. Lahdessa 10. syyskuuta tuonilmaisiin siirtynyt Juha Lankisen suurtyö oli Viipurin pienoismallin luominen.

Juha Lankinen syntyi vuonna 1937 Viipurissa ja varttui isänsä, arkkitehti **Jalmari Lankisen** ja **Siiri**-äidin lapsena. Lankisen elämäntyön jälkeen Viipuri tunnetaan entistä paremmin niin Suomessa kuin Venäjällä. Pienoismallityön ohella Lankinen osallistui useiden kirjojen tekemiseen ja häntä pyydettiin lukemattomien Viipurin-aiheisten esitysten asiantuntijaksi. Hän vieraili Viipurissa 1960-luvun puolivälin jälkeen yli 400 kertaa.

Viipurin ehdoton tunnusmerkki on sen vanha linna. Viipurin linnasaari on noin puolen hehtaarin kalliainen saari Viipurinlahden pohjukassa, missä Vuoksi vielä keskiajalla laski mereen. Päälinnan neljä siipeä muodostavat umpipihan, minne johtaa kapea sisäänkäynti koillisen suunnasta. Lounais- ja kaakkoissiipi ovat osittain keskiaikaisia, ja koillissiivenkin seinässä on keskiaikaista muurausta.

Linnan molemmat nykypäivään asti säilyneet tornit ovat keskiaikaisia. Pyhän Olavin torni sijaitsee päälinnan lounaissiiven ja sen luoteissivuna olevan ”viinikellarin” välissä, ja päälinnan eteläkulmauksessa on pyöreä niin kutsuttu Paratiisitorni. Linnan tilit ovat säilyneet vuosilta 1542–1625 sekä 1640–1708 täydellisinä sarjoina. Tarkkaa kartta-aineistoa on 1700-luvun alusta alkaen.

Vuonna 1887 Muinaistieteellinen toimikunta teetti Viipurissa päälinnasta ja muista rakennuksista arkeologisen inventoinnin. Linnasaari oli Venäjän puolustusvoimien käytössä, ja 1890-luvulla päälinna sekä esilinnan rakennukset restauroitiin.

Linnan kunnostustyöt olivat välttämättömät, mutta samalla katosi linnan rakennushistorian selvittämisen kannalta tärkeitä informaatiota. Viipurin linna on keskiajan ruotsalaisten linnojen joukosta poikkeus, sillä sen perustamisvuodesta vallitsee yksimielisyys.

Keskiaikaisen Eerikin kronikan välittämä perimätieto toteaa Viipurin synnystä vuonna 1293 seuraavaa: ”He rakensivat kivisen linnan, ja sitten herrat matkustivat kotiin, asetettuaan linnan vouden.” Viipurin kaupungin privilegiot oli mainittu ensi kerran, kun kuningas **Erik Pommerilainen** myönsi avoimella kirjeellä Viipurin linnassa 19. elokuuta vuonna 1403 ”kyöpstad Wyborghille” Upsalan lain mukaiset kaupunkioikeudet.

Kuningas **Kustaa Vaasa** antoi Viipurin kaupungille oman suojelu- ja privilegiovuokkirjeensä 19. maaliskuuta vuonna 1525. Kesästä 1403 alkaen Viipuri oli erotettu linnasta ja raati hallitsi sitä, kuten täysivaltaista kaupunkia hallitaan. Kivitaloja

Suomen lippu liehuu Viipurin linnan

tornissa 25.9.1942. Etualalla marski Tyrgils Knudssonin eli Torckeli Knuutinpojan patsas.

Intendentti Juha Lankinen Monrepos'n puiston korjaustyömaalla vuonna 1992.

Vuodelta 1937 Otto-livari Meurmanin asemakaavan pohjalle konstruoitu Viipurin ratapihakartta.

alettiin Viipuriin rakentaa vanhan tutkimuksen mukaan 1400-luvun lopulla.

Venäläinen arkeologi Vjatseslav Tsunelev suoritti kaivauksia Viipurin linnan alla vuosina 1980–1981. Hän otaksui, että linnan tornia ensi rakennusvaiheen aikana ympäröi kehämuuri, josta tuli linnanpihaa ympäröivien siipiosien ulkomuuri. Vaikuttaa siltä, että ruotsalaisten vallanpitäjien tarkoitus oli rakentaa ja varustaa kunnollinen linna, todellinen Ruotsin kruunun linnointi. Viipurista tuli valtakunnan itäinen ulkovarustus runsaan 400 vuoden ajaksi, vuoteen 1710 saakka.

Viipurin pitkään ja vaiherikkaaseen historiaan liittyy lisäksi, vallanpitäjien ja kauppiaiden ohella, myös koko alueen

kirkollinen johtoasema. Kaupunkiin olivat syntyneet sekä fransiskaani- että dominikaaniluostarit kirkkoineen 1300- ja 1400-lukujen taitteessa. Kuningas Kustaa Vaasan hallitsijakauden ajoittuva uskonpuhdistus vaikutti katolisten veljeskuntien hiipumiseen Viipurissa.

Fransiskaani luostarin kivet käytettiin Viipurin kaupunginmuurin rakennusaineiksi, mutta dominikaaniluostarin paikalla toimi viime sotiin saakka kirkko, joka oli Viipurin maaseurakunnan arvokas pyhäkkö. Viipurin tuomiokirkko, arvokain pyhäköistä, oli rakennettu kaupungin historialliseen ytimeen.

Tuomiokirkon kellotorni oli koko kaupungin symboli 1700-luvun loppuvuosien asussa. Tuomiokirkon historia on monivaiheinen kuin koko Viipurinkin. Kirkko oli alkuun rakennettu puusta, mutta kun

se oli tuhoutunut vuoden 1411 piirityksessä, se päätettiin rakennettaa kivistä vuonna 1413. Kivikirkon rakentamisen puolesta oli esitetty Rooman paavin 17.7.1418 päiväämä kirje, Siinä oli luvattu ”seitsemäksi vuodeksi synninpäästö kaikille, jotka lahjoillaan tukevat kirkon rakennustyötä”. Kirkko vihittiin käyttöön noin viisi vuotta myöhemmin.

Viipurin kaupunginkirkosta tuli tuomiokirkko vuonna 1554, kun uskonpuhdistuksen jälkeen perustettiin Viipurin hiippakunta. Siten Viipurista tuli myös piispan kaupunki. Viipurin valloituksen aikana vuonna 1710 kirkko vaurioitui pahoin ja vuonna 1720 **Pietari Suuri** antoi määräyksen sen korjaamiseksi ja muuttamiseksi ortodoksiseksi pyhäköksi. Se vihittiin Kristuksen syntymän kirkoksi syyskuussa 1725.

Tuomiokirkon alennustila alkoi 1700-luvun lopulla, kun se raunioituneena jäi kaupungin haltuun. Viljavarastoksi muutettaessa vuonna 1805 oli kirkon ulkoseiniä korotettu, revitty vanhat holvit välikaton alta ja rakennettu sitä kannattamaan uudet, suuret tukipilarit.

Kirkon muutostyöt Viipurin venäläisen varuskunnan sotilaskirkoksi tehtiin vuonna 1913.

Kun Suomi oli itsenäistynyt, järjestettiin kirkossa Viipurin valtauksen kiitosjumalanpalvelus vappuna 1918. Sen jälkeen sitä alettiin käyttää luterilaisena sotaväen kirkkona monien varuskuntien Viipurissa. Kirkko sai sittemmin nimekseen Agricolan kirkko, ja se oli avoin siviiliväestöllekin.

Juha Lankinen syntyi vuonna 1937 Viipurissa ja varttui isänsä arkkitehti Jalmari

Lankisen ja tämän Siiri-puolison perheessä. Vaikka Lankiset joutuivat jättämään rakkaan Viipurinsa lopullisesti vuonna 1944, oivalsi perheenisä Jalmari Lankinen ottaa evakkotaipaleelle mukaan noin 3 000 valokuvaa käsittävän Viipuri-kokoelmansa.

Näiden kuvien ja muista arkistoista koostamansa aineiston avulla intendentti Juha Lankinen toteutti Viipuri-Museon säätöön nimeämänä Viipurin kaupungin historiallisen pienoismallin. Viipurin pienoismallia säilytetään Etelä-Karjalan Museossa, Lappeenrannassa. Se on kertonut vuodesta 1996 alkaen Viipurista, kansainvälisestä kaupungista.

Intendentti ja arkkitehti Juha Lankinen kuoli 78-vuotiaana kotonaan Lahdessa. Hän elää yhä niiden ihmisten muistoissa, joita hän auttoi neuvoillaan, taidoillaan, tiedoillaan ja kertovan ilmaisun lahjoillaan.

Viipurin kulttuurin, historian ja arkkitehtuurin tuntemus teki hänet niin tunnetuksi, että häntä kutsuttiin Englantiin, Venäjälle ja moniin muihin maihin luennoitsijaksi.

Pro Monrepos -yhdistyksen perustajajäsenenä hän työskenteli väsymättömästi koko Viipurin ja sen kulttuurihistoriallisen ympäristön kunnostamisen ja vaalimisen puolesta. Tasavallan presidentti myönsi Juha Lankiselle intendentin arvonimen 23. marraskuuta 2001 hänen ansioistaan Karjalan ja erityisesti Viipurin historian tutkijana ja tallentajana.

Juha Lankinen toteutti 78-vuotiaaksi asti tunnuslausettaan: ”Vierivä kivi ei sammaloidu!” Kiitos Juha, että saimme tuntea Sinut.

UNTO MARTIKAINEN

Venäjä, Venäjä, Venäjä täytti Helsingin Messukeskuksen

Venäjän kirjallisuus oli vahvasti esillä Helsingin Kirjamessuilla lokakuun lopulla. Kokeneet messukävijät sanoivat, että mikään muu teemamaa ei ole koskaan aikaisemmin näkynyt messuilla kuin Venäjä nyt.

Myös Karjalan, Mordvan, Marin ja Udmurtian kustantamot toivat esille omaa tuotantoaan. Ohjelma suorastaan tulvi erilaisia keskusteluja, joissa tarkasteltiin Venäjää eri näkökulmista. Yleisöä niihin kerääntyi niin, että paikat kävivät ahtaiksi.

Yksi asiantuntevimmista keskusteluista kuultiin, kun lavalla olivat Venäjä-analyytikot ja professorit **Markku Kivinen**, **Ar-**

to Mustajoki ja **Markku Kangasharju**. Otsikkona oli kysymys: Mitä meidän on hyvä tietää Venäjästä.

Miehet pohtivat muun muassa demokratiaa Venäjällä. Markku Kangaspuro totesi, että venäläisten mielestä järjestys on parempi kuin demokratia. Nyt eläkkeet ja palkat maksetaan toisin kuin takavuosien kaaoksessa. Markku Kivisen mukaan maassa on demokratiaa periaatteessa.

– Venäjällä on toimiva oikeuslaitos ja useita puolueita, vaikka Karjalassakin eletään kuin Nigeriassa. Venäjällä on monenlaisia todellisuksia, Kivinen sanoi.

Arto Mustajoki heitti hieman humoristisesti, että Venäjällä ei kaivata länsimaista demokratiaa vaan venäläistä demokratiaa, jossa vaalien tulos tiedetään jo etukäteen.

Yhtä ristiriitainen oli Markku Kivisen kommentti, jonka mukaan entisistä

kommunismien opettajista tuli Neuvostoliiton sortumisen jälkeen ortodoksisuuden opettajia.

– Venäjällä voi stalinistikin kertoa olevansa ortodoksi ja käydä säännöllisesti kirkossa, hän sanoi.

– Venäläiset pyrkivät selviytymään vaikeista ajoista huumorilla ja idealismilla, Mustajoki arvioi.

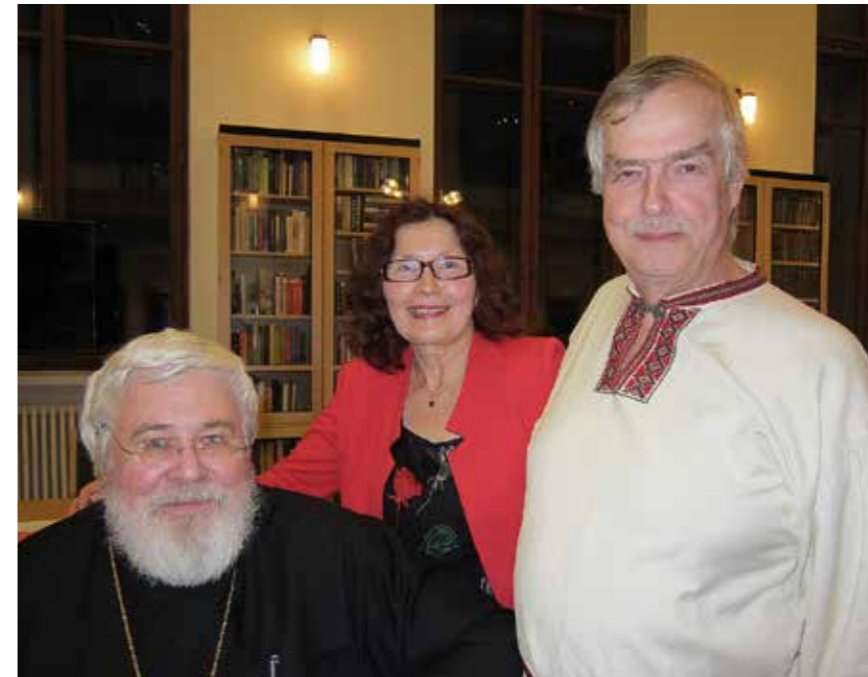
Kivisen mukaan suomalaisilla on paljon oppimista venäläisiltä esimerkiksi siinä, että vanhuksia kunnioitetaan ja lapsia hemmotellaan. Markku Kangaspuron mukaan venäläiset ovat erittäin yhteisöllisiä, mikä tuottaa hyvän tukiverkoston.

– Samaa yhteisöllisyyttä ei ole Suomessa ollenkaan. Siellä opetetaan lapsille myös kulttuuria ihan toiseen tapaan kuin Suomessa, hän sanoi.

AILA-LIISA LAURILA

Professorit **Markku Kivinen** (vas.), **Arto Mustajoki** ja **Markku Kangaspuro** keskustelivat varsin suorasanaisesti Venäjästä Helsingin kirjamessuilla. **Leena Vähäkylä** haastatteli.

Karjalan Kielen Seuran puheenjohtaja arkkipiispa Leo, **seuran sihteeri Pertti Lampi** sekä **juhlassa esiintynyt ruotsinkarjalainen taiteilija ja lauluntekijä Eila Pöllänen**.

Karjalan Kielen Seura perusti säätiön varjelemaan kieltä

Karjalan Kielen Seura on Suomen karjalankielisten virallinen edunvalvontajärjestö, joka on pontevasti ja määrätietoisesti tehnyt 20 vuotta työtä karjalan kielen edistämiseksi. Seura juhlisti toimintaansa marraskuun 7. päivänä Helsingissä. Kielen kehittämisen edistämiseksi KKS on juhluvuotensa kunniaksi perustanut säätiön.

Arkkipiispa **Leo** on johtanut seuraa koko sen toiminnan ajan. Hänen johdolla tapahtunut edunvalvonta, vaikuttamis- ja kehittämistyö on tuottanut tulosta. Vuonna 2009 saatiin karjalan kielen ja kulttuurin professori Joensuuhun, 2010 karjala otettiin valtioneuvoston kielikertomuksen piiriin, vuodesta 2011 karjalan on voinut ilmoittaa väestökisterissä äidinkielekseen.

Vuonna 2013 hallitus myönsi vuosittaisen 100 000 euron tuen karjalan elvyttämiseen neljän vuoden ajaksi. Yhteiskunta myöntää taloudellista tukea karjalankieliselle *Karjal Žurnu* -lehdelle. Tänä vuonna YLE aloitti viikoittaiset karjalankieliset radiolähetykset Etelä-Karjalan alueella, tosin Karjalan

Kielen Seuran taloudellisen tuen turvin.

Karjalan Kielen Seura on tehnyt mittavan työn myös julkaisutoiminnan alueella: viimeisen kymmenen vuoden aikana seura on tuottanut kaikkiaan 65 kirjaa ja äänikirjaa.

Julkaisujen kirjo on laaja, on kahdelle kielelle kirjoitettuja teoksia, näköispainoksia, oppikirjoja, lastenkirjallisuutta. Seuralla on käännösoikeudet *Muumi*-kirjoihin ja se on julkaissut *Kalevalan* livvinkarjalaksi.

Perustamisasiakirjansa mukaisesti Karjalan Kielen Seura ajaa kaikkien karjalankielisten kielellisiä oikeuksia murteeseen katsomatta. Arkkipiispa **Leon** tervehdyspuheen sanoin: ”Kaikki kukat saavat kukkia”.

Vuonna 1995 perustetussa seurassa ja sen kymmenessä jäsenyhdistyksessä on runsaat 2 500 jäsentä.

Lähteenä käytetty professori **Anneli Sarhimaan** ”*Karjalan kieli Suomessa*” -kurssiaineistoa Joensuun yliopistossa syksyllä 2015.

Valentina Saburova lausui runoja kokoelmastaan ”*Kun juuret alkau herätä*” viime kesänä *Kozlovan* koululla.

Castrénin seura palkitsi Valentina Saburovan

Uhtualainen teatteriohjaaja, runoilija ja lausuja **Valentina Saburova** on palkittu M. A. Castrénin seuran palkinnolla. Hän sai palkintonsa Helsingin kirjamessuilla 24. lokakuuta.

M. A. Castrénin seuran palkinto jaettiin nyt kahdeksannen kerran. Palkinnot on tarkoitettu huomionosoitukseksi ja kannustukseksi kirjailijoille, jotka ovat osallistuneet kansallisen kirjallisuutensa kartuttamiseen ja kirjallisen ilmaisun kehittämiseen.

Palkintoja olivat jakamassa kirjailija **Sofi Oksanen** ja puheenjohtaja **Anne Helttunen**. Juhlamusiikkia esitti MeNaiset.

Ville Rohkimainen laukkukauppihana *Kajaanissa*.

Ville Rohkimainen 80 vuotta Oulussa

Laukkukauppihana monissa juhlissa, esimerkiksi viime kevään Heimopäivillä Kajaanissa esiintynyt **Ville Rohkimainen** täytti marraskuussa 80 vuotta. *Karjalan Heimo* onnittelee ja toivottaa pitkää ikää!

Sukukansapäivän paneelissa keskustelivat dosentti Lassi Saressalon (vas.) johdolla kielentutkijat Janne Saarikivi ja Márta Csepregi.

Elokuvaohjaaja Aleksei Aleksejev on syntynyt Marin tasavallassa, mutta asuu nykyisin Virossa ja puhuu vähän suomeakin.

Sugrifest löysi yhteisiä piirteitä suomalais-ugrilaisista kielistä

Sukukansoja yhdistää kielten sama struktuuri. Tällaisen vähän yllättävänkin vastauksen antoi marilainen elokuvaohjaaja Aleksei Aleksejev, joka vietti sukukansapäivää ja Sugrifestia lokakuussa Tampereella.

Aleksejev on oikeassa siinä, että kielisukulaisuuden tunnistaminen melkein minkä tahansa suomen ja sen sukukielen välillä edellyttää kielitieteellistä koulutusta. Hän itse on mari, joka asuu nykyisin Virossa. Vapriikki-museokeskuksen auditorioon kokoontunut yleisö sai kuulla hänen puhuvan useita kieliä. Elokuviaan koskeviin kysymyksiin hän yritti ystävällisesti antaa vastauksia suomeksi, mutta välillä kielitaito oli loppua.

Aleksei Aleksejev sanoi, että rituaalit ovat tärkeitä kaikille suomalais-ugrilaisille kansoille. Hän on ohjannut elokuvia

marilaisista rituaaleista, joita nähtiin päivän aikana useita. Yksi niistä oli nimeltään *Marilaiset hääperinteet*.

Marilaiset hääit eivät ole vieläkään täysin kadottaneet omaperäisyyttään. Monia tapoja noudatettiin vielä 1900-luvun alussa, jotkut ovat voimassa edelleen. *Karjalan Heimon* haastattelussa Aleksejev kertoi, että perinteiset tavat vaihtelevat jopa kylittäin.

– Sen takia eri puolilta marien aluetta kotoisin olevat eivät oikein voi edes mennä naimisiin. Kaikki haluavat noudattaa oman kylän tapoja eivätkä naapurin.

Aleksejev otti esimerkin Suomesta ja sanoi, että tilanne olisi sama, jos turkulaiset ja tamperelaiset eivät voisi mennä keskenään naimisiin erilaisten hääperinteiden vuoksi.

Marin tasavalta on erikoinen myös siksi, että siellä elää edelleen vahvana oma luontoon pohjautuva uskonnollisuus. Aleksejevin mukaan ortodoksinen uskonto ei ole päässyt kunnolla edes leviämään marien keskuuteen, kun heidän oma uskontonsa on niin vahva.

– Monet ihmiset omaksuvat jopa kaksi uskontoa. He käyvät ortodoksikirkossa, mutta noudattavat myös omaa perinteistä luonnonuskontoa.

Myös musiikkia opiskellut Aleksejev on kuulevinaan suomalais-ugrilaisen kansojen musiikissa joitakin samoja piirteitä. Esimerkiksi marilaisessa musiikissa on hänen mukaansa samaa pentatonisuutta kuin unkarilaisessa musiikissa. Pentatoninen asteikko on sävelasteikko, jossa on vain viisi säveltä oktaavia kohti toisin kuin länsimaisessa musiikissa käytetyissä diatonisissa duuri- ja molliasteikoissa.

Lisäksi marien ”vuorikielessä” on pitkiä vokaaleja kuten suomessa. Yhtäläisyyksiä siis löytyi, mutta kaikiksi harmiksi myös Marimaalla omaa kieltä opetetaan lapsille vain kaksi tuntia viikossa.

Yliopistossa ei voi omalla kielellä opiskella lainkaan. Kodeissa maria puhutaan yhä.

Joškar-Olan yliopistossa on vain marinkielinen osasto, muuten kaikki on venäjäksi ja 90 prosenttia opiskelijoista on venäläisiä.

Sukukansapäivät

► Sukukansapäiviä vietettiin 10.–29.10. ainakin seuraavilla paikkakunnilla Helsinki, Tampere, Pori, Turku, Lahti, Porvoo, Salo, Hämeenkoski, Forssa, Kotka, Kuopio, Joensuu, Heinävesi, Oulu, Kemi, Kaajaani.

► Tampereen Sugrifest alkoi perjantaina 17.10. etnoklubilla, ja päätapahtuma oli koko lauantaipäivän mittainen sukukansapäivä 18.10.

► Vapriikin auditoriossa nähtiin kaksi marilaista dokumentti-elokuvaa sekä muita elokuvia.

► Mistä meidät muistetaan? -paneelikeskustelussa dosentti, tietokirjailija Lassi Saressalo, tutkija Janne Saarikivi ja professori Márta Csepregi pohtivat suomalais-ugrilaisen kulttuurin nykytilaa. Päivän päätteeksi tanssittiin suomalais-ugrilaisia tansseja unkarilaisen 4 for Dancen ja virolaisen Vikerkaarin johdolla.

Iltapäivän paneelissa keskustelivat Budapestin yliopiston suomalais-ugrilaisen laitoksen tutkija Márta Csepregi ja Helsingin yliopiston feno-ugristiikan laitoksen kielitieteilijä Janne Saarikivi. He saivat kuulla kysymyksen: onko suomalais-ugrilaisista kulttuuria olemassa?

Janne Saarikiven mukaan ei voi sanoa yksiselitteisesti, että tämä tässä on suomalais-ugrilaisista kulttuuria.

– Jos kieli kuuluu kulttuuriin, niin siten tietenkin on, hän sanoi.

Hän otti esiin Aleksis Kiven tuotannon, jolla ei hänen mielestään ole mitään tekemistä suomalais-ugrilaisuuden kanssa. Sen muodot, tyyli ja juuret ovat eurooppalaisuudessa ja antiikissa.

– Kun hän kirjoitti suomeksi, niin sisälöstä tuli vain vähän erilaista kuin muilla samaan eurooppalaiseen taustaan pohjauvilla kielillä.

Suomelle on tyypillistä sanojen monimerkityksisyys, mutta suomalaisessa kulttuurissa on paljon samaa kuin Ruotsissa tai Yhdysvalloissa.

Márta Csepregi näki suomen ja unkarin

välillä sellaista yhtäläisyyttä, että ne kuulostavat samalta, koska molemmissa kielissä on paino ensimmäisellä tavulla ja niissä kuten useimmissa suomalais-ugrilaisissa kielissä on laskeva intonaatio.

Paneelissa puhuttiin myös hantilaisesta kirjailijasta Jeremei Aipinista, joka on kirjoittanut paljon kielten katoamisesta. Hänelle on ehdotettu Nobel-palkintoa usean kerran, mutta vielä sitä ei ole hänelle myönnetty. Keskustelijat totesivat, että aina kun kieli kuolee, kulttuuri köyhtyy. Kielten säilyminen onnistuu vain monikielisissä oloissa, joidenkin on opeteltava vähintään kahta kieltä.

– Jeremei Aipin ei kirjoittaisi sellaisia romaaneja kuin hän kirjoittaa, ellei hän olisi hanti, todettiin.

– On hyvä, että on erilaisia kieliä, koska ne luovat erilaista ajattelua, Saarikivi sanoi.

Hän valitteli venäjän politiikan diktatorisia piirteitä, mutta arvioi, että siellä monet pienet kielet ovat säilyneet paremmin kuin muualla, esimerkiksi Yhdysvalloissa.

AILA-LIISA LAURILA

Eeva-Kaisa Linna avasi Sampo-tietokannan julkistamistilaisuuden Kuulutko sukuuni -tapahtumassa Vantaalla.

Sampo-tietokanta avautui sukututkimustapahtumassa

Karjalan Sivistysseuran Sampo-tietokanta julkistettiin lauantaina 10. lokakuuta Kuulutko sukuuni -tapahtumassa Vantaalla. Seuran varapuheenjohtaja **Pekka Vaara** esitteli hakupalvelua runsaalle yleisölle. Palvelu on jo ehtinyt saada laajalti kiitosta käyttäjiltään.

Tietokantaan on koottu KSS:n hallussa olevaa tietoa ja asiakirjoja. Aineisto keskittyy KSS:n perinteisille toiminta-alueille Vienan Karjalaan, Raja-Karjalaan ja Aunukseen. Tietokannan aineisto koostuu *Karjalan Heimo* -lehdessä ja sitä edeltäneissä lehdissä yli sadan vuoden aikana julkaistuista artikkeleista, juuriltaan karjalaisen tutkijoiden sukututkimuksista, kartta-aineistosta sekä Karjalan ortodoksisten seurakuntien kirkonkirjoista.

Sampoon koottu aineisto on sukututkijoiden ja muiden kiinnostuneiden vapaasti käytettävissä. Aineistoon voi tehdä hakuja mm. asiansanojen, paikkakuntien, henkilöiden ja sukujen perusteella.

Kuulutko sukuuni -tapahtumassa oli paljon myös muuta sukututkimukseen liittyvää ohjelmaa. Tilaisuudessa palkittiin Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsenlehti Orpana parhaana lehtenä sukututkimusyhdystysten sarjassa Sukuseurojen Keskusliiton järjestämässä kilpailussa.

Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsenlehti *Orpana* ilmestyy kaksi kertaa vuodessa, tammikuun ja syyskuun alussa. Lehti toimitetaan kaikille jäsenmaksunsa maksaneille jäsenille.

Vaikka *Orpana* on ensisijaisesti seuran jäsenlehti, se sisältää kuitenkin runsaasti yleisemminkin sukututkijoita kiinnostavia artikkeleita.

Orpana ilmestyi ensimmäisen kerran keväällä 1981.

Pekka Vaara opasti Sampo-tietokannan käyttöä Kuulutko sukuuni -tapahtumassa Vantaalla.

Kovasaaren puihin lyödyt pilkat olivat paikallaan, mutta muuten muistomerkeistä ei löytynyt kesällä jälkeäkään.

Kovasaari muuttuu ajan mukana

Kesäkuun varhaisena aamuna, viime kesänä, lähestyin Kiihtenjärven Kovasaaren (Kovašoari) rantaa yrittäen muistaa kalmiston paikan, jossa olin käynyt kaksi vuosikymmentä sitten. Salmessa ui joutsen ja toinen hieman kauempana. Veneemme hiljaa lähestyessä nousivat valkeat linnut siivilleen. Arvelin, että olemme oikeassa paikassa. Rantaan noustuamme paikka osoittautuikin oikeaksi. Olimme Jehrimänvaaran kylän kalmosaarella.

Olimme matkalla asutuksen ja metsän muutoksen jäljillä. Muun muassa Suomen ympäristökeskuksen, Itä-Suomen yliopiston ja petroskoilaisten yhteistyökumppanien kanssa lähestymme Länsi-Vienan menneisyyttä ja maisemaa. Matkat maineikkaisiin kyliin ja niiden vaikutuspiiriin antavat vastauksia ja herättävät uusia kysymyksiä.

Kostamuksen luonnonpuiston maisemissa olen liikkunut 1980-luvun alusta lähtien. Lyhyetkin piipahdukset antavat kuvan muutoksesta, joka peittää vähä vähältä ihmisen käden vuosisataisia jälkiä. Järven rantakyläiden kalmistoissa olen viipynyt usein. Nekin muuttuvat.

Kovasaarella kävin ensimmäisen kerran kesällä 1996. Kaksi vuosikymmentä on tehnyt tehtävänsä. Puihin lyödyt pilkat olivat paikallaan, mutta muuten muistomerkeistä en löytänyt jälkeäkään. – Samoin oli Vitsasaarella.

Uusille matkoille on jo suunnitelmia. Jotakin on tarkistettava. Jotain on vielä löytämättä. Kadonneet kylät yltävät edelleenkin syvähdettäviin elämyksiin. Kevätkesän keltaisena loistava kulleroiden niitty oli haaveissani pitkään. Nyt näin sen taas entistäkin upeampana. Ehätiin kuvaamaankin. Matkakumppanini löysivät harvinaisuuksia. Paljon on vielä löytämättä!

HEIKKI RYTKÖLÄ, teksti ja kuva

Rauhallista Joulua ja Hyvää Uutta Vuotta 2016

Hyvää rostuota ta onnie uuvella vuuvelle 2016
Passipo hyvästä yhteisruavosta vuuven 2015 aikana

UHTUA SEURA

UHTUA-SEURA ry

Hallitus

www.uhtua.info

VUOSIKOKOUS

Pohjois-Viena-seuran sääntömääräinen vuosikokous pidetään lauantaina, 20. päivänä helmikuuta 2016 klo 13.00 alkaen Oulussa, Myllyojan Nuorisotalolla, Karvarinaukio 11, 90650 Oulu.

Kokouksen jälkeen vietämme teeiltapäivää Kalevalan päivän merkeissä.

TERVETULOA!
Johtokunta

VUOSIKERÄHMÖ

Pohjois-Viena -seuran ustavanmukani vuosikerähdö piijetäh šuovattana, 20. piänä tuhukuuta 2016 klo 13 Oulussa, Myllyojan Nuorientalošša, Karvarinaukio 11, 90650 Oulu.

Kerähdön jälkeh piijämmä tsaijyillan Kalevalan päivän merkkilöissä.

TULKUA TERVEHENÄ!
Johtokunta

Lämpimät kiitokset

Pohjois-Viena -seuran väelle ja kaikille teille, jotka olette tehneet yhteistyötä kanssamme vuoden 2015 aikana. Hyvää Roštuota ta Onnie Uuvvella Vuuvelle 2016!
– Pohjois-Viena-seuran johtokunta

HALLITUKSEN UUTISET

Seuramme täyttää 110 vuotta

Uusi Inkeri -niminen Viipurissa ilmestynyt lehti julkaisi tiistaina kesäkuun 20. (heinäkuun 3.) päivänä vuonna 1906 kolmannella sivullaan uutisia Suomesta. Mittavasti palstatilaa oli saanut pöytäkirja, joka ”oli tehty Wienan Karjalan olojen parantamista harrastawien henkilöiden kokoonkutsunasta kokouksesta Waasassa, Raittäisyhdistys toisen huoneustossa 25 p. huhtik. 1906”.

”Kokoukseen oli saapunut kaksikymmentä maan eri seuduissa asuwaa Wienan Karjalaisten edustajaa. Awauspuheen piti kokoonkutsujien puolesta kauppias P. Afanasjew. Runoilija Iiwo Härköselä kokoukselle saapuneen terwehdysrunon lausui kauppias T. Remsujew.”

”Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin yksimielisesti kauppias I. Mitrofanoff ja ja kirjuriksi kauppias P. Pankkonen.”

Kokouksen huolenaiheina olivat Karjalassa vallitseva sortotila ja kehnot olot sekä henkinen ja aineellinen tila, jotka edellyttivät kohottamista. Kokous päätti Wienan Karjalaisten Liiton perustamisesta. Tätä varten päätettiin perustaa väliaikainen johtokunta, jonka tehtäväksi jätettiin liiton sääntöehdotuksen laatiminen ja varsinaisen kokouksen kokoon kutsuminen Tampereella samaisen vuoden elokuun 3. päivänä.

Tarkastettuun pöytäkirjaan oli liitetty toivomus. Oli päätetty perustaa lehti, ”Karjalaisia pakinoita”, jonka näytenumeroon pyydettiin ”lähettämään hyväntahtoisesti kirjoituksia eri aloilta”.

Karjalan Sivistysseura viettää 110-vuotisjuhlaa Vaasassa 8.–10.4.2016. Perjantailla on suunnitteilla kaupungin vastaanotto, lauantaina pelataan kyykkää, pienyhteisöt ja sukuseurat kokoon tuvat, pidetään vuosikokous ja vietetään tee- ja tarinailtaa. Sunnuntaina on yhteinen heimomurkina ja heimojuhla.

Olemme yksi vanhimpia karjalaisjärjestöjä, joka toimii edelleen aktiivisesti. Jäsenkunta on huomattavan hyvin tietoinen seuran historiasta ja menneisyydestä sekä karjalaisista sukujuuristaan.

Kuten *Uusi Inkeri* -lehden julkaisemassa Wienan Karjalaisten Liiton alustavan perustamiskokouksen uutisessa toivottiin ”kirjoituksia eri aloilta”, esitämme nyt toivomuksen muisteluksista ja tarinoista seuran toiminnasta ja historiasta sekä karjalaisuudesta. Jutut voivat olla lyhyitä tai pitkiä, mutta toivomme, että niihin liittyy jotakin omakohtaista, perheeseen, sukuun, läheisiin liittyvää. Toivomme, että kirjoitusten ohien liitetään valokuvia.

Tarinat pyydetään lähettämään **Tuulikki Hallalle** hallatuuli@hotmail.com. Tarinoita julkaistaan *Karjalan Heimossa* tai nettisivuillamme.

Tuulikki suunnittelee 110-vuotisjuhlimme näyttelyä seuran historiasta. Näyttely koostuu erillisistä roll-ubeista ja seura lainaa sitä myös muilla paikkakunnilla järjestettäviin tilaisuuksiin.

Muistelus voi olla myös sellainen kertomus, joka sopii toimittavaksi lehtijutuksi. Silloin voi ottaa yhteyttä *Karjalan Hei-*

Pöytäkirja,
tehty Wienan Karjalan olojen parantamista harrastawien henkilöiden kokoonkutsunasta kokouksesta Waasassa, Raittäisyhdistys toisen huoneustossa 25 p. huhtik. 1906.

§ 1.
Kokoukseen oli saapunut kaksikymmentä maan eri seuduissa asuwaa Wienan Karjalaisten edustajaa. Awauspuheen piti kokoonkutsujain puolesta kauppias P. Afanasjew. Runoilija Iiwo Härköselä kokoukselle saapuneen terwehdysrunon lausui kauppias T. Remsujew.

§ 2.
Kokouksen puheenjohtajaksi valittiin yksimielisesti kauppias I. Mitrofanoff ja kirjuriksi kauppias P. Pankkonen.

§ 3.
Suettiin keniissä w. maaliskuun 9 p:nä pidetyssä Karjalan kuntain valtuutettujen kokouksessa tehty pöytäkirja, jonka johdosta syntyi wilkas kes-

mon päätoimittaja **Aila-Liisa Laurilaan** paatoimittaja@karjalanheimo.fi.

Sivistysseura varaa jälleen tiloja yhdistysten ja sukuseurojen tapaamisiin heimoviikonlopun lauantaina 9.4. Tilavarauksista pyydämme ilmoittamaan **Eeva-Kaisa Linnalle** puheenjohtaja@karjalansivistysseura.fi.

LAUKUNKANTAJAT

MARRASKUU 2015

Karjalaisuus on yhteisöni

Eila **Stepanova** tuli Suomeen vuonna 1992 vaihto-opiskelijana opiskeltuaan kaksi vuotta Petroskoin valtion yliopistossa karjalaa, suomea ja filologiaa. Eila oli ensimmäisiä **Pekka Zaikovin** opiskelijoita juuri perustetussa Itämerensuomalaisten kielten ja kulttuurin tiedekunnassa.

Eila on perikarjalainen, Petroskoissa syntynyt. **Isä Pekka Tupitsin** oli syntynyt Kolatselässä. Äiti **Santra** on tunnettu itkuvirsien tutkija, syntymään Sompajärveltä. Eilakin on itkuvirsien tutkija, joka väitteli Helsingin yliopistosta syksyllä 2014 aiheenaan ”Seesjärveläisten itkijöiden rekisterit – Tutkimus äänellä itkemisen käytänteistä, teemoista ja käsitteistä”.

Eilaa ja **Eeva-Kaisa Linnaa** yhdistää karjalaisuus sekä Sivistysseuran hallitus. Eila on sihteeri, Eeva-Kaisa puheenjohtaja.

EKL Tulit vaihto-oppilaaksi, opiskelit suomen kieltä ja kulttuuria ulkomaalaisille, mutta sinusta tuli folkloristi.

ES Halusin opiskella folkloristiikka ja tutkia itkuvirsiä, jatkaa samaa työtä, jota äitini on tehnyt. Yliopistolla onnistuivat vaihtamaan pääainetta, kun palasin myöhemmin Helsinkiin.

EKL Mikä tekee folkloren tutkimuksesta kiinnostavaa, miksi se on tärkeää?

ES Folklore tarkoittaa henkistä kansanomaista kulttuuria, tietyn ryhmän, yhteisön tai kansan suullista perinnettä. Se on tavallisten ihmisten omaa kulttuuria, jota ei välttämättä ylläpidä mikään virallinen instituutio, sitä ei välttämättä opeteta kouluissa.

Folklore on kulttuurista viestintää, se välittyy sukupolvelta toiselle tai levittyy eri yhteisöissä ja paikkakunnalta toiselle. Henkisestä kansankulttuurista siten välittyvät tavallisten ihmisten arvot, uskomukset, käsitykset ja asenteet, joita nimenomaan folkloristit pystyvät ymmärtämään ja tulkitsemaan. Tuskin historioitsija olisi kiinnostunut luku- ja kirjoitustaidottomien naisten sepittämistä itkuvirsistä (vähättelettä mitenkään historian tutkimusta).

Usein ihmiset ajattelevat, että folklore on jotain vanhaa ja muinaista, mutta folkloristit osaavat tunnistaa ja tulkita nykyajan ja nykyihmisten perinteitä, penkkareista ja nykytekijöistä urbaanilegendoihin ja vitseihin.

EKL Väitöstutkimuksesi keskeinen kohde, päähenkilö, oli **Praskovja Saveljeva**. Omien sanojensa mukaan kova elämä oli opettanut hänet itkemään. Mutta mitä tapahtuu itkemisen taidolle? Praskovja ilmeisesti oletti taidon katoavan ja laati itse itkut hautajaisiinsa, jossa ne sitten soitettiin nauhalta.

ES Itkukieli on muuttumassa kuolleeksi kieleksi. Itkuvirsit ja niiden esitystavat ovat muuttumassa salaperäisiksi ja oudoiksi nykyiselle paikallisyhteisölle.

Pidin pari vuotta sitten luennon karjalaisesta itkukielestä lyydiläiskeskustuksessa Kuujärven kylässä. Paikalla oli etnokulttuuristen keskustusten toimijoita koko Karjalan tasavallan alueelta. Heidän kiinnostuksensa itkuperinnettä ja itkukieltä kohtaan oli käsin kosketeltava, ja heidän mielestään itkuvirsien kieli tuntui paremminkin voimaannuttavalta ja sovelialta kuin ou-

Uhtualaisjuurinen Eeva-Kaisa Linna ja karjalaisyntyinen Eila Stepanova kokevat karjalaisuuden omaksi yhteisökseen.

dolta tai salaperäiseltä. Kiinnostus itkemistä kohtaan tuntuu sentään elävän niin Karjalassa kuin myös Suomessa.

EKL Karjalaisuus on monitahoinen asia, joka elää ja muuttuu ajassa. Kinastellaan esimerkiksi siitä, onko pienten kuolemaisillaan olevien kielten suojelu ja kehittäminen tätä päivää. Vähemmistöryhmään kuulumisen ei ole aina ihan yksikeräistä. Aika paljon työtä tehdään Venäjän Karjalassa esimerkiksi karjalan kielen aseman virallistamiseksi.

ES Karjalaisuus voi tarkoittaa varmaan jokaiselle karjalaiselle erilaisia asioita. Se voi olla sidottu tiettyyn paikkaan, omaan sukuun, kieleen, menneisyyteen, perinteeseen tai näihin kaikkiin. Itselleni karjalaisuus tarkoittaa juuri näitä kaikkia yhdessä.

Tiedän, että kuulun yhteen laajaan ja moniulotteiseen yhteisöön, jossa tunnen olevani kuin kotonani ja joka vahvistaa omaa identiteettiäni.

EKL Tuon ajatuksen jaan kanssasi. Vaikka omat karjalaiset juureni ovatkin parin sukupolven päässä, vasta perehdyttyäni enemmän karjalaisuuteen, Itä-Karjalan historiaan, Sivistysseuramme toimintaan yli sadan vuoden aikana ja karjalaisiin sukuihini, tunnen mikä ja kuka olen. Varsinkin Viennaan mennessäni tunnen oloni kotoisaksi.

Tällä palstalla keskustellaan Karjalan Sivistysseuraa lähellä olevista asioista.

Roštuon aika tulou. Myö ruavon jätämmä
ta kotvan aikua pruasniekkua piämmä!
Rastavan aigu tulou. Myö ruavon jätämmö
da kodvan aigua pruzniekkua piämmö!

On aika muistaa läheisiä karjalaisella lahjalla.
Karjalan Sivistysseuran kauppa on täynnä
kiinnostavia kirjoja, kalentereita, musiikkia
ja kortteja.

[www.karjalansivistysseura.fi/
kauppa/](http://www.karjalansivistysseura.fi/kauppa/)

Lembi-kalenteri 2016 15 €
Kal'evala vienankarjalakši 45 €
Kalevalan laulumailta (Inha) 35 €
Timo Tervonen: Vallien sisällä
- vallien ulkopuolella 30 €
Alpin kortit 1,50 €
Karjalaisten kortit 1,00 €

